

**SLOVENSKÁ ASOCIÁCIA KNIŽNÍC**  
**Bulletin**

Ročník 3

Číslo 5

Bratislava 1995

## OBSAH

Pár slov na úvod /3

## ČLÁNKY - ŠTÚDIE

Marcela Horváthová: Regionálne kultúrne centrá z pohľadu knihovníkov /5

Daniela Džuganová: Povinný výtlačok a ISBN /8

Tibor Trgiňa: Zmeny v požiadavkách na prípravu knihovníkov vo svete a u nás /11

## INFORMÁCIE

Darina Kožušková: Konzorcium akademických knižníc východoslovenského regiónu  
CALES /21

Eva Kundrátová: Pohľad na medzinárodný seminár CASLIN PEW III. /23

Marta Mandysová: Medzinárodný program knižných darov pre strednú a východnú  
Európu /26

Ľudmila Čelková: Sviatok knihy /27

Silvia Stasselová: Nové dimenzie zahraničnej spolupráce SAK /28

EBLIDA informuje /30

**Slovenská asociácia knižníc**  
**Bulletin 5/95**

**VYDAVATEĽ**

Slovenská asociácia knižníc  
Sekretariát (prechodne):  
Nám. slobody 19. 812 23 Bratislava

**PRESEDA SAK**

Ján Kurak

**HLAVNÝ REDAKTOR**

Jozef Hajdušek

**REDAKČNÁ RADA**

Ludmila Čelková, Marta Čomajová, Oľga Kaliská, Dana Krausová,  
Eva Kundratová, Mária Mlynáriková, Anastázia Zajacová

**MIESTO A ROK VYDANIA**

Bratislava 1995

**NAKLAD**

120 výtlačkov

**TLAČ**

SITK - Centrum VTI SR Bratislava

VYDAVA SA PRE INTERNU POTREBU SAK PÄTKRÁT ROČNE

## PÁR SLOV NA ÚVOD

*Proč nezůstat stále přikloněn k tomu,  
co nás může sjednotit, a ne obracet se k  
tomu, co nás odtrhává od hromadného  
společenství.*

Franz Kafka

...je motto úvodného príspevku k Bibliotéke '95.

Má v sebe hlbokú hodnotu nevy povedaného a obrovskú skúsenosť prežitého. V čase informačnej explózie a budovania superdiaľnic, keď komunikujeme prostredníctvom elektronickej pošty a orientujeme sa v Internete, zakladáme profesijné a odborné komisie, združenia a komory pre lepšiu orientáciu a koordináciu v záplave informácií, ich nosičov a technológií. Pritom napíňame staré Ranganatanove zákony a modifikujeme ich do podoby získať medzi prvými, v pravý čas, na pravom mieste informácie. Nanovo sa koncipuje vzdelávanie pre stredné a vysokoškolské kádre, pre potreby stálych inštitúcií a marketingu sa potreby nových vznikajúcich firiem a organizácií. Delíme sa na klasických knihovníkov nepoznačených PC, ktorí stelesňujú prístavy ticha a pohody poskytovaním svojich odborných služieb, pričom čitateľ nepostrehne, že ide o ťažkých profesionálov, ktorí nemajú v náplni práce len kávičkovanie, čítanie a ukladanie kníh do polic v pracovnom čase, a na počítačových knihovníkov. Napriek informačnej záplave mnohí potenciálni používatelia si nezvykli a neosvojili pozeráť na knižnice a informačné strediská ako na centrá skoro bezplatných informácií a rýchlych služieb na profesionálnej úrovni, na knižnice vo svojom sidle ako na cenné zdroje regionálnej literatúry. Jednou vetou zhrnuté a podčiarknuté - verejnosť má nielen slabé právne povedomie, ale ani nevie, kam treba ísť za informáciami. Je tu priestor pre pôsobenie knihovníckej sociéty.

Názor, že ak dobre pracujem, nestačím o tom už hovoriť, písať, prípadne lobbovať, sa síce vplyvom manažmentu a public relations vyskytne menej často, ale realita nám neuprosne nastavuje svoje zrkadlo a marketing so všetkými svojimi zložkami pomaly a iste nepoužívame len na ozvláštnenie svojich prednášok a článkov, ale sme nútení ho aplikovať aj prakticky, ak chceme uspieť v konkurenčnom boji o priazeň návštevníkov a postavenie inštitúcie v knihovníckom nebi.

Nepoznam okrem pamiatkárov a ochrancov prírody nadšenejších "bláznov a fanatikov", ako sú knihovníci, ktorí za malý peniaz robia vefa muziky a obetujú svojmu zamestnaniu dušu a telo, ktoré sa stalo pre nich povolaním. Nakoľko dôverne nepoznam prácu spisovateľov, básnikov, prekladateľov, redaktorov, knihkupcov, distribútorov, tlačiarov, vydavateľov - siete ľudí, ktorí sú zapojení do reťazca od vzniku až do sprístupnenia kníh ich čitateľom, používateľom, konzumentom, nemôžem sudiť, ale len tuším, že kniha je pre nich posvätná.

Hoci koketujeme s hypertextmi, encyklopédiami na CD-ROM, listujeme v najrôznejších bázach dát, kopirujeme diskety a pestujeme si vírusy, brázdime globálnu sieť sietí,

listujeme v katalógu Kongresovej knižnice, vedieme permanentné diskusie a počítačové konferencie, vždy nad nami zvíťazi pocit najsilnejší - otvoriť tlačenu knihu a listovať v nej. Uchváti nás pocit vynimočnosti a hrdosti nad knihami z minulých storočí, ktorých krásu dostupnú širšiemu okruhu ľudí pomáhajú prinášať počítače svojimi zvláštnymi technológiami.

Pre dieťa v mojom ponímaní knihkupectvo a knižnica neboli rozdielne, znamenali rovnaké čaro. Hádam len v personálnom obsadení, kde jedna teta pýtala peniažky za knihy a tá druhá ich požičiavala zdarma domov.

Ak pri vyplňaní kolony "povolanie" v dotazníku píšem knihovník a nie knihkupec, je zrejme len náhoda. Viem si predstaviť a chcela by som si vyskúšať prácu i tej "druhej tety".

Spoločná je láska ku knihám, ľuďom, ochota poradiť, pomôcť, odovzdať potrebné informácie a nakriatnuť návštevníka, aby si odniesol či kúpil knihu. Už som spomenula, že človek sa musí vložiť nielen telom, ale aj dušou do toho, čo práve robí, a svet knih si to priam žiada.

Na záver chcem upozorniť na ľudí, čo sa zaoberajú marketingom, výstavami a veľtrhmi knih. Prvým dvom kategóriám - knihovníkom a knižničiarom - sú výstavy knih veľmi blízke, stretávajú sa s nimi, poriadajú a organizujú ich.

V posledných rokoch práve táto oblasť sveta knihy prežíva konjunktúru a zásadné zmeny oproti zabehaným stereotypom v minulosti. Je nepísaným sviatkom všetkých ľudí, ktorí majú radi knihy, že sa každoročne stretávajú na výstavách a knižných veľtrhoch doma i v zahraničí.

Je zvláštne, že človek sa zúčastní už tretieho festivalu krásnych knih a ľudí okolo sveta knih, a dúfa, že prípadným vnúčatám a pri jubilejných ročníkoch bude clivo spomínať, že bol pri zrode tohto pekného podujatia.

Bibliotéka '95 vstupuje do svojho tretieho ročníka, teší sa na stretnutia so známymi, vášnivé diskusie, ktoré sa zvrtnú k jednej jedinej téme - čo by sa dalo, keby boli peniaze. Pripomínam len, že okrem peňazí svet knihy potrebuje ľudí "osvietených", vnímavých, ochotných spolupracovať a pracovať nielen na sebe, ale i medzi sebou bez bariér predsudkov, rezortizmu a iných zvláštnych zábran, a šíriť krásu ducha tých knih, ktoré nás čakajú na spomínanom podujatí.

... úplne na záver si nalistujte úvodné motto a presvedčte sa, či som dodržala tému, a skúste sa spolu so mnou zamyslieť a priložiť rady, skúsenosti a ochotu k spolupráci.

PhDr. Anna Faklová

### Regionálne kultúrne centrá z pohľadu knihovníkov

PhDr. Marcela Horváthová,  
predsedníčka OS SAK pre dlhodobý rozvoj knižníc

Ministerstvo kultúry SR predložilo začiatkom tohto roku vláde SR zásadný projekt, ktorý sa dotýka transformácie štátnej regionálnej kultúry. Vláda návrh prijala s tým, že odporučila MK SR projekt odskúšať v jednom regióne a po polroku vyhodnotiť s perspektívou, že keď prax osvedčí jeho životaschopnosť, začne sa roku 1996 uskutočňovať aj v iných regiónoch Slovenska. V súčasnosti sa projekt realizuje na Kysuciach, kde od 1. júla 1995 vzniklo Kysucké kultúrne centrum.

Do regionálneho kultúrneho centra by mali patriť tieto zariadenia: osvetové strediská, knižnice, strediská umeleckých remesiel, divadlá, galérie, múzeá, ale aj hviezdárne a planetária a iné, ako napr. zoológické záhrady, čiže zariadenia veľmi nesúrodé, značne sa odlišujúce svojou činnosťou.

Podľa vyjadrenia generálneho riaditeľa sekcie miestnej a osobitnej kultúry MK SR Dušana Mikolaja hlavným motívom tohto projektu bola snaha pomôcť štátnym kultúrnym zariadeniam, ktoré pôsobia v oblasti regionálnej kultúry. Podľa jeho slov projekt by mal výrazne posunúť riadenie týchto zariadení smerom do regiónov, mal by posilniť ich regionálne špecifiká a plne saturovať potreby regiónov.

Projekt MK SR sa však v jednotlivých regiónoch stretol doslova s vlnou nesúhlasu zo strany zainteresovaných kultúrnych zariadení, predovšetkým zo strany divadiel, galérií a múzeí, ktoré vznášali protesty proti projektu i na stránkach dennej tlače. Knižnice vyjadrovali svoju nespokojnosť iným, širokej verejnosti menej známym spôsobom, na spoločných zhromaždeniach, z ktorých spoločné vyjadrenia smerovali na Ministerstvo kultúry SR. Svoje stanovisko k vytváraniu Regionálnych kultúrnych centier zaslala na MK SR aj Slovenská asociácia knižníc. Táto na svojom Valnom zhromaždení dňa 18. mája 1995 uložila odbornej komisii pre dlhodobý rozvoj knižníc vypracovať v spolupráci s knižnicami s regionálnou pôsobnosťou návrh zásad, na ktoré by sa malo prihliadať pri vyhodnocovaní experimentu Kysuckého kultúrneho centra.

Možno, že najväčším nedostatkom celého projektu RKC, a to najmä z hľadiska psychologického (ale nielen z neho), bola práve skutočnosť, že projekt sa zainteresovaným kultúrnym zariadeniam predložil ako hotová vec, bez možnosti zvážiť aj inú alternatívu. Možno, že by veci prospelo, keby sa napr. v Čadci vyskúšal experiment, ktorý tam práve prebieha, teda experiment s Regionálnym kultúrnym centrom riadeným horizontálne tak, ako ho navrhlo Ministerstvo kultúry SR, a v inom regióne na Slovensku by sa mohla vyskúšať vertikálna integrácia kultúrnych zariadení (knižníc) s centrami v súčasných krajských kultúrnych zariadeniach (knižniciach), ako to navrhovali niektorí riaditelia okresných knižníc a členovia odbornej skupiny SAK pre dlhodobý rozvoj knižníc.

Z doterajších aktivít MK SR je však zrejme, že preferovaným riešením riadenia regionalnej kultúry je jeho horizontálne riadenie, zastrešené štátnou intendatúrou. Preto aj iniciatíva SAK vypracovať návrh zásad, podľa ktorých by sa pri vyhodnocovaní experimentu v Čadci vychádzalo zo snahy zachovať v RKC pre knižnice také postavenie, aké si zasluhujú. Knižnice patria v regiónoch k najnavštevovanejším a najlacnejším kultúrnym zariadeniam. V regióne Prievidza túto skutočnosť pochopili aj starostovia obcí, keď v niektorých prípadoch zrušili miestne kultúrne strediská, ale ani jednu knižnicu!

Odborná komisia SAK pre dlhodobý rozvoj knižníc oslovila sedem okresných knižníc, aby sa k experimentu vyjadrili a zároveň sami navrhli kritériá, z ktorých by sa vychádzalo pri jeho vyhodnotení. Oslovili sa OK Lučenec, Považská Bystrica, Prievidza, Trenčín, Zvolen, Žilina a Verejná knižnica J. Bocatia Košice.

Návrh zásad, ktoré vypracovala OS SAK na základe podkladov z rúk najpovolanejších, čiže z rúk riaditeľov oslovených okresných knižníc, sa dotýkali týchto okruhov (z jednotlivých okruhov sú pre potreby tohto článku spomenuté len najdôležitejšie body:

### **1. Dĺžka trvania experimentu a jeho vyhodnotenie**

- Trvanie experimentu a jeho vyhodnotenie predĺžiť minimálne do 30. júna 1996 (najlepšie až do 31. decembra 1996), pretože za kratšie obdobie nie je možné overiť fungovanie experimentu v praxi, najmä pokiaľ ide o nové rozpočtové pravidlá a pod.

- Overiť experiment aj v podmienkach iného väčšieho regiónu, než je Čadca. Obmedzenie overovania experimentu len v tomto regióne neoverí reálne podmienky na zavedenie RKC vo väčších regiónoch.

- K vyhodnoteniu experimentu by mali mať možnosť sa vyjadriť všetky knižnice, ktoré sa stanú súčasťou RKC.

### **2. Organizačné normy:**

#### **Zriaďovacia listina, štatút, organizačný poriadok**

- Jednotlivým RKC zachovať právnu subjektivitu.

- Riaditeľom integrovaných organizácií dať možnosť sa vyjadriť sa k štatútom.

- V štatúte alebo zriaďovacej listine definovať presne poslanie, funkciu a úlohy integrujúcich sa kultúrnych zariadení a z nich odvodených odborných činností.

- Každý organizácii integrovanej do RKC ponechať v prípade zachovania jej funkčnosti pre pôvodný región (okres) pôvodný názov. V každom prípade ponechať pomenovanie vzťahujúce sa na kultúrnych dejateľov alebo iné významné osobnosti.

- Akceptovať, že knižnicu po odbornej stránke metodicky usmerňuje Koordinačné centrum knižníc SNK.

### **3. Ekonomické otázky**

- Využívanie finančných prostriedkov pridelených knižnici (dostatočne transparentná a intendantom plne rešpektovaná suma) by malo byť plne v právomoci a zodpovednosti riaditeľa knižnice. Intendantura by len kontrolovala a koordinovala dodržiavanie platných rozpočtových pravidiel.

- Objektivizovať existujúce neprimerané platové rozdiely medzi jednotlivými zariadeniami v RKC. Je objektívnou skutočnosťou, že priemerné mzdy pracovníkov knižníc sú v

porovnaní so mzdami pracovníkov galérií, múzeí a osvetových stredísk nižšie. Knihovníci sú zaradení v nižších platových triedach.

- Všetky finančné zdroje, ktoré knižnica získava svojou aktivitou a zo sponzorstva, ponechať plne k dispozícii pre jej činnosť.

#### **4. Personálne otázky**

- Ponechať vo funkciách doterajších riaditeľov jednotlivých kultúrnych zariadení, resp. meniť ich iba na základe zistenia závažných nedostatkov.

- Riadiacich pracovníkov knižníc zaraďovať do funkcie na základe konkurzov, rešpektovať stanovisko Koordinačného centra knižníc SNK.

- Pri prijímaní ostatných pracovníkov knižníc ponechať rozhodovanie na riaditeľa, nezasahovať do personálnej práce knižníc, najmä nie do výberu pracovníkov.

#### **5. Odborné činnosti knižnice**

- Nezasahovať do riadenia odbornej činnosti knižnice.

- Rešpektovať v plnom rozsahu platný Knižničný zákon.

- Neodovodnene nerušiť knižničné prevádzky, pobočky, neobmedzovať výpožičný čas.

#### **6. Koordinačné a metodické pôsobenie**

- Uviesť menovite Koordinačné centrum knižníc SNK ako orgán, ktorý po odbornej stránke usmerňuje knižnice v RKC. Zakotviť túto skutočnosť i v štatúte a organizačnom poriadku.

- Zabezpečiť koordinačné a metodické pôsobenie knižníc v RKC vo vzťahu k obecným knižniciam.

- V novom územnosprávnom členení SR ponechať bývalým krajským knižniciam nadregionálnu pôsobnosť.

#### **7. Úloha štátneho intendanta**

- Úlohou štátneho intendanta by bola predovšetkým koordinácia spoločných činností RKC.

Plné znenie Návrhu zásad... dostali všetci riaditelia okresných knižníc na spoločnom stretnutí k návrhu Knižničného zákona, ktoré sa uskutočnilo v SNK na začiatku septembra.

Na zaver len toľko - členovia odbornej skupiny SAK pre dlhodobý rozvoj knižníc mali neľahkú úlohu sklbiť názory odborníkov na projekt, ktorého realizácia sa veľkej väčšiny z nás bytostne nedotýka. Vieme však pochopiť obavy svojich kolegov zo zmeny, ktorá je svojim spôsobom prevratná. Ak sa však MK SR po vyhodnotení experimentu rozhodne projekt realizovať, tak zabezpečenie jeho životaschopnosti si bude vyžadovať bezpodmienečnú spoluprácu a ústretovosť zo strany všetkých zúčastnených.



## Povinný výtláčok a ISBN (Pokus a prax po novom)

Mgr. Daniela Džuganová,  
Štátna vedecká knižnica v Košiciach

Štátna vedecká knižnica v Košiciach sa zaoberá využitím výpočtovej techniky pre automatizáciu knižničných procesov už od začiatku sedemdesiatych rokov, kedy začala evidovať používateľov a výpožičky na počítači RPP 16S. Odvtedy však uplynulo veľa času, zmenila sa spoločenská klíma, nastúpila nová generácia počítačov (a nie jedna). Cestovali sme po svete a veľa sme videli, dostávame sa k zaujímavým odborným knihám a časopisom. Obklopujú nás informácie, ktoré mnohokrát ani nie sme schopní absorbovať.

Pod vplyvom týchto skutočností a na základe Konceptie automatizácie ŠVK k ďalším modulom, ktorý sa riešil v celom kontexte automatizácie, bol modul neperiodické dokumenty, ktorý zahŕňal dva podsystémy, a to akvizíciu a katalogizáciu dokumentov. Hneď v úvode musím konštatovať, že v tomto príspevku budem zamerne obchádzať modul katalogizácie, nakoľko tento problém je veľmi zložitý a azda by si vyžadoval aj samostatnú pozornosť. Bolo pre nás samozrejmé, že oba podsystémy sme riešili paralelne.

Prečo si knižnica vybrala automatizovať práve akvizíciu, to vari odbornej verejnosti netreba zvlášť vysvetľovať. Zatiaľ čo výpožičný proces je u nás už bežne automatizovaný, v oblasti akvizície automatizácia zaostáva. Pritom práve tu sú najväčšie možnosti, ako ušetriť ľudskú prácu, zjednotiť pravidlá popisu kníh, položiť základy na vytvorenie jednotnej siete. To boli popri iných dôvodoch jedny z najzávažnejších, prečo si knižnica dala spomínaný program "šit' na mieru".

A tu sme pri koreni veci. I napriek teoretickej príprave a dôkladnej analýze zo strany oddelenia kníh a Výpočtového strediska knižnice (napr. rešpektovali sme výmenný formát IKIS) boli nemalé problémy pri zavádzaní skúšobnej prevádzky (od 1. januára 1994), čo sme si uvedomili hneď na začiatku, takže na našu "veľkú radosť" pri drobnostiach akvizícnej práce sme pracovali dvojmo (klasicky ručne i na 7 PC zapojených do lokálnej siete). Pre zaujímavosť uvediem, že knižnica získala rôznymi spôsobmi nadobúdania okolo 13 tisíc zväzkov. Počas roka skúšobnej prevádzky sme vyvinuli maximálne úsilie o "vy-chytanie" a doladenie problémových záležitostí.

Vo svojom príspevku by som sa chcela venovať jednej z tých problémových záležitostí, a to vzťahu povinného výtláčku (ďalej PV) a medzinarodného štandardného číslovania kníh (ďalej ISBN). Vysvetlenie tohto vzťahu je pomerne jednoduché. Knižnica získava PV od roku 1947 (v tom čase mala priznané 2 PV, výberový a úplný). Aj posledná legislatívna úprava (Zákon NR SR č. 93 z 24. marca 1993 o povinných výtláčkoch periodických publikácií a neperiodických publikácií) opravňuje knižnicu získavať z každého vydania na náklad vydavateľa neperiodickú publikáciu v 1 exemplári. Žiaľ, pri našej práci s PV v akvizícii sme sa stretávali, a stretávame sa s tým dodnes, že vydavateľstvá a vydavatelia nepoznajú zákon o PV, resp. poznajú ho len okrajovo. Preto sme boli nútení pred pár rokmi pristúpiť k urgenciám PV. Práca to bola veľmi sisyfovská, pretože bolo potrebné podľa periodika SNB-séria A knihy titul za titulom kontrolovať v predbežnej

evidencii PV, následne vyhľadať adresy k chýbajúcim titulom a napísať urgenciu. Na ilustráciu by som uviedla, že v oblasti nadobúdania PV tvoril približne 7 tisíc kn. j. Taká bola situácia pre rokom 1990.

V zmenených spoločenských pomeroch sa radikálne zmenila situácia v nakladateľskej a vydavateľskej politike, čo malo za následok vznik obrovského množstva prevažne malých vydavateľstiev. A v akvizícii sa sizyfovská práca znásobila. V tejto situácii sme uvitali aktivity Matice slovenskej v distribúcii elektronickej katalogizácie s katalogizačno-bibliografickými záznamami AIS SNB - séria A Knihy. Počítačové diskety s mesačnou periodicitou sme plánovali využívať práve pri urgenciách PV, keďže sme predpokladali, že niektorí vydavatelia PV zašlú len MS - SNK a ostatným odberateľom nie. Toto sme predpokladali na základe vlastných skúseností pri získavaní "regionálneho" PV, kedy pri osobných kontaktoch upozorňujeme na všetkých odberateľov PV na Slovensku, ale akási spätná kontrola z našej strany už nie je možná. V podstate nám ide o získanie kompletnej slovenskej vydavateľskej produkcie bez ohľadu na jazykové mutácie. A keďže sme za tie dlhé roky práce s PV zistili úniky zo strany vydavateľov (i napriek možnej finančnej pokute za nedodanie v termíne - podľa paragrafu od 6 do 10 dní od jej vydania), považovali sme za potrebné riešiť túto situáciu i v pripravovanom programe KIS - Modul neperiodické dokumenty. Kľúčom k riešeniu malo byť práve ISBN, ktoré by podľa paragrafu 5 spomínaného Zákona... malo byť povinným údajom každého dokumentu. Skutočnosť, že mnoho dokumentov nemalo ISBN pred rokom 1990, sme brali na vedomie ako fakt. So vznikom nových vydavateľstiev sme očakávali, že jednak by mali poznať zákon o PV, ale aj povinnosť označiť každý titul ISBN. V praxi sme sa, žiaľ, stretávali s pravým opakom, i keď sme boli optimisti a verili sme, že situácia sa z roka na rok bude zlepšovať.

Je rok 1995. Modul neperiodické dokumenty beží v rutínnej prevádzke od jeho začiatku a my musíme len smutne konštatovať, že situácia v oblasti PV sa nelepší. Naše predstavy o automatizovanom urgovaní PV na základe ISBN a diskiet zo SNK sa síce naplňajú, ale veľmi prácne a pomaly. Na tomto mieste by sa mnohí spýtali, v čom je problém. Problémov je niekoľko, a síce:

1. Od roku 1990 si budujeme si vlastnú bázu dát vydavateľov a dodávateľov (asi 2,5 tisíc domácich aj vybraných zahraničných) s tým, že hneď na začiatku budovania sme si stanovili akési pravidlá zapisovania adries v poradí: názov vydavateľstva (rozpísaný, aby v prípade objednávky alebo urgencie ho bolo možné použiť do hlavičky a na obálku), meno vydavateľa (ak existuje), ulica, číslo, P.O. Box s číslom, miesto vyd. so smerovacím číslom. Pri urgenciách z matičných diskiet bol postup takýto: disketa v okienku SERVIS - PRÍPRAVA URGENCIE PV ponúkne na urgovanie iba tie, ktoré v báze PV nie sú a pracovníčka má na vyber, či odklepne A - chce urgovať, alebo N - nechce urgovať. Po takomto výbere (ohraničenom dátumom) pracovníčka prejde šípkou do okienka URGENCIE PV a spustí tlač s vopred nadefinovaným textom urgencie. Po tento krok je to všetko v poriadku, práca nastáva vo chvíli, keď tlačiareň vytlačí konkrétne urgencie a zistíme, že matičný záznam obsahuje len názov vydavateľa, adresu nie. V tom problém nie je, pretože kompletná adresa sa dá vytiahnuť z kódovníka vydavateľov alebo dodávateľov. Tu sme však narazili na nejednotnosť medzi nami a SNK pri zadávaní adries do kódovníka, čo spôsobilo, že systém nenašiel príslušnú adresu vydavateľstva. A opäť

nastúpila naša mravenčia práca pri úpravách kódovníkov vydavateľov a dodávateľov do tvarov podľa SNB - séria A Knihy.

Na tomto mieste ba som si dovoľila jednu poznámku na margo vydavateľstiev. Pri práci s PV využívame ďalšiu informačnú pomôcku, ktorou je periodikum Knižná revue. Sledujeme rubriky "Tituly nahlásené do Národnej agentúry ISBN v SNK", "Knihy v predaji" a "Adresy vydavateľstiev uvádzaných v rubrike Knihy v predaji". Z hľadiska urgency PV nás zaujímajú adresy vydavateľstiev, pretože veľakrát sa nám stáva, že i napriek nášmu rozsiahlemu adresáru v automatizovanom systéme nevieme nájsť adresy toho-ktorého vydavateľstva. Skúsenosti sú také, že v Knižnej revue sú uvádzané skoro stále len tie isté adresy (aj to mnohokrát chybné), no práve tie hľadané tam nenachádzame. A nenachádzame ich ani v Adresári účastníkov systémov ISBN, ISSN knižníc, knihkupcov a distribútorov, výrobcov audio-video, ktorý vydala MS - SNK. V súčasnosti doslova pátrame po 32 adresách a adresátoch PV, ktoré chceme urgovať. S problémom sme sa obrátili na Národnú agentúru ISBN SR v Martine.

2. Pri práci s PV (ale nielen s ním, v podstate s každým dokumentom) v automatizovanom systéme sme riešili s programátormi ďalší závažný problém, ktorého podstata spočívala v tom, ako už bolo spomínané, že každý dokument (podľa zákona o PV...) musí mať ISBN. Pokiaľ sa budoval lístkový katalóg ISBN, problém, že dokument nemal ISBN, nebol taký vypuklý, nakoľko sa jednoducho taký katalogizačný lístok nepredznačil. V programe sme predbežnú evidenciu PV nahradili vyhľadávaním podľa ISBN, resp. vyhľadávaním podľa názvu. Až vtedy sme zistili, aké množstvo dokumentov ISBN jednoducho nemá. Na ilustráciu uvediem, že od roku 1995 sa v báze neperiodických dokumentov nachádza 7574 kn. jednotiek, ktoré prešli akcesom. Z tohto množstva ISBN nemá 1647 kn. jednotiek (čo činí zhruba 4,5 %). V akcese to programátori vyriešili prideľovaním fiktívneho ISBN. Vieme však ISBN v procese spracovania doplniť, resp. opraviť z fiktívneho na reálne, ale taktiež opraviť chybné (ľudský faktor). Na tento problém sme upozornili pracovníkov MS - SNK s tým, že v prípade záujmu im poskytneme potrebné dáta na diskete.

3. Jedným z najzávažnejších problémov, ktoré sme v automatizovanom systéme riešili, bola jednoznačnosť a nejednoznačnosť pri prideľovaní ISBN. Ako som uvádzala, v akvizícii aj v katalogizácii je prístup k dokumentu cez ISBN, resp. názov. Počas prevádzky systému sme však zistili nejednoznačnosti pri prideľovaní ISBN, ktoré by som zhrnula takto:

a/ pri viacväzkových dokumentoch nastávali dve situácie: raz mali všetky, napr. 3 zväzky, rovnaké ISBN, druhýkrát mali rôzne ISBN,

b/ dve rôzne knihy mali rovnaké ISBN,

c/ ten istý dokument s rôznym formátom mal rovnaké ISBN (ISBN je v poriadku, len nám to sťažovalo prácu v akvizícii, pretože objednávka podľa ISBN bola naviazaná napr. na iný formát, aký sme chceli zakúpiť do fondu),

d/ dokument (šlo hlavne o monografie) mal pridelené aj ISBN aj ISSN,

e/ pri urgenciách PV podľa diskiet z MS (na základe ISBN) sme daný dokument chceli urgovať, následne sme ich preverovali ešte podľa SNB - séria A Knihy v brožovanej forme a vtedy sme zistili, že dokument máme, a to pod ISBN, ktoré je v periodiku uvedené so zatvorkou chybné. Na diskete, podobne ako v zošitoch SNB, sú uvádzane niektoré dokumenty s dvoma ISBN (jedno reálne a jedno s poznámkou chybné). A práve to chybné

figurovalo u nás ako správne, pretože podľa informácií programátorov "ošetrili" správnosť uvádzania ISBN (v prípade, ak zlyhá ľudský faktor, program jednoducho hlási chybu a pridelí fiktívne ISBN).

Celý tento veľký balík problémov s nejednoznačnosťou pridelovania ISBN by som uzavrela konštatovaním, že sme v úzkej spolupráci s programátormi vyriešili všetky uvedené problémy, okrem urgencii PV na základe ISBN. Keďže ja osobne som zástancom názoru, že všetko sa dá vyriešiť, verím, že nájdeme aj v tomto prípade vyhovujúce riešenie. Mám pocit, že som vyčerpala akúsi osnovu tohto príspevku, i keď sa mi nepodarilo vždy držať sa pôvodnej myšlienky.

Na záver by som chcela poprosiť vás - svojich kolegov a kolegyné, aby ste tento môj príspevok chápali ako "informáciu" o tom, aké problémy sme riešili, resp. sa snažíme riešiť i v súčasnosti. Možno niektoré z nich trápia práve aj vás a my budeme radi, ak vám svojou troškou pomôžeme pri ich riešení.

## Zmeny v požiadavkách na prípravu knihovníkov vo svete a u nás

PhDr. Tibor Trgiňa.

Škola knihovníckych a informačných štúdií v Bratislave

Historickým vývojom vzdelávania knižnično-informačných pracovníkov pre informačný sektor\* v SR, jeho aktuálnymi modelmi i zamýšľaným smerovaním sa v ostatnom čase zaoberali viaceré publikácie [1] [2] [3]. V nich sa okrem iného konštatuje, že inovované študijné programy našich knihovníckych škôl sú porovnateľné s ostatnými školami vo svete. To ešte, pravda, neznamená, že určité problémy a obmedzenia v úsilí o dosiahnutie vyššej úrovne vzdelávania naďalej neexistujú. Sú to väčšinou tie problémy, ktoré sú príznačné ako pre informačný sektor, tak aj pre vzdelávaciu sústavu, teda pre bezprostredné systémové okolie týchto vzdelávacích inštitúcií. Vyšší stupeň harmonizácie študijných programov našich knihovníckych škôl s trendmi vo vzdelávaní knižnično-informačných pracovníkov vo svete bude možný iba za predpokladu kvalitatívneho posunu v obidvoch zmienených systémoch. Dôležité bude, do akej miery a ako rýchlo budú školy schopné reagovať na spoločenské, ekonomické a technologické zmeny, ktoré vznikajú vplyvom informatizácie v informačných odboroch a školstve.

Nové modely štúdia na katedre knihovníctva a vedeckých informácií FiF UK (KKVI) a na Škole knihovníckych a informačných štúdií (ŠKIS) v Bratislave sú koncipované ako otvorené systémy, ktoré budú vplyvom prebiehajúcich transformačných procesov v informačnom sektore priebežne modifikované. Teraz ide najmä o to, aby sme správne identi

\* Pod terminom "informačný sektor" rozumieme verejné informačné služby vrátane knižnično-informačného sektora.

fikovali a pomenovali tie faktory, ktoré sú určujúce pre túto transformáciu a aj pre ďalšie smerovanie profesijnej prípravy.

Je zjavné, že transformácia informačného sektora i obidvoch vzdelávacích inštitúcií by sa na Slovensku mala uskutočniť v súlade s trendmi vo vyspelých krajinách. Východiskom pre ďalšie úvahy v tomto smere môžu preto byť otázky vyslovené už organizátormi seminára o aplikácii zahraničných skúseností v slovenských a českých knižniciach [4], konanom v júni 1995:

Aké sú nové trendy zmien, ktoré rýchlym tempom znovu menia tradičné metódy knižničnej práce? Ako sa pripravovať na tieto zmeny? Aké miesto bude patriť knižniciam v informačnej spoločnosti? Akých odborných pracovníkov si bude vyžadovať transformácia knižníc v informačnej spoločnosti?

### **1. Postavenie knižníc v informačnej spoločnosti**

Súčasný trendy a zmeny v postavení knižníc v informačnej spoločnosti sumarizujú dve aktuálne a dostupné práce STEINEROVEJ [5] [6]. Poukazuje sa v nich na tie charakteristiky knižníc v informačnej spoločnosti, ktoré podporujú naše inovačné zámery v študijných programoch pre vzdelávanie knižnično-informačných pracovníkov. V meniacom sa informačnom prostredí si knižnice hľadajú nové strategické postavenie. Popri globalizácii zdrojov poznania (INTERNET) sme svedkami návratu k spätosti poznania a knižníc. Posilňuje sa internacionalizácia knižničných služieb. Pri prevažujúcich literárnych formách sa rozširuje elektronické publikovanie a digitalizácia zdrojov informácií. Vyššiu prioritu získava uchovanie národného kultúrneho dedičstva a ochrana intelektuálneho vlastníctva.

Informačné technológie podstatne menia tradičné procesy tvorby, spracovania a sprostredkovania všetkých druhov informácií. V informačnej spoločnosti sa pre používateľa čoraz väčší zvyšujú možnosti sieťového prístupu k informáciám bez priameho fyzického prístupu k informačným zdrojom. Zvyšujú sa požiadavky na aktuálnosť a rýchlosť informácií so súčasným znižovaním nákladov na vyhľadávanie v sieťach. Sieťové technológie si vyžadujú štandardizáciu vzájomnej kooperácie pri prenose informácií. Uplatňuje sa integrovaný prístup k zdrojom informácií (nielen knižničných, ale aj vládnych a i.).

Zmeny v tradičných funkciách knižníc v novom informačnom prostredí sú však vyvolané nielen sieťovými technológiami a elektronickým informovaním, ale menia sa aj tradičné procesy orientované na bibliografické informácie a budovanie sekundárnych a primárnych informačných fondov. V intenciách návrhu *Manifestu UNESCO pre verejné knižnice* sa vo vyspelej spoločnosti uplatňuje právo občana na informácie, všeobecný a demokratický prístup k poznatkom, vzdelaniu a kultúre aj prostredníctvom knižníc. V súvislosti s tým sa uvažuje o účinnej otvorenosti knižníc voči verejnosti a o vhodnej stratégii prístupu k verejnosti.

Prejavom sociálnych a globálnych aspektov implementácie informačných technológií v knižničnej práci sú predstavy o knižnici bez hraníc, otvorenej knižnici, digitálnej knižnici, virtuálnej knižnici a pod. Akokoľvek sú však technologické aspekty pre nové funkcie knižníc dôležité, nemôžu nahradiť obsahovú analýzu informácií, ani ľudskú stránku poznania, či kultúrno-pedagogické aspekty knižničnej práce. Informačné technológie teda nielen ze-

fektívnejších tradičné a nové informačné procesy, ale umožňujú aj nový prístup k obsahu dokumentov v procese informačnej analýzy. Ich pomocou sa zvyšuje intelektuálny obsah knižnično-informačnej práce a zblížuje sa informačná a poznávacia činnosť. Informatizácia iniciuje vznik nových typov informačných pracovísk, ktoré menia štruktúru informačného sektora. Na jednej strane dochádza k užšiemu prepojeniu knižníc s informačným trhom, na strane druhej sa knižnica stále chápe aj ako centrum voľného času a zábavy. Nejde tu teda o priamočiary vývoj, pretože ten má viacero vetiev: uberá sa napríklad smerom k ponímaniu knižnice ako "supermarketu" (rozumej samoobslužné sprístupňovanie informácií zo svetového fondu poznania), ale aj smerom (či návratom?) ku knižnici ako predovšetkým kultúrnej a vzdelávacej inštitúcii, napr. v zmysle posilnenia čitateľského poradenstva. Posilňujú sa teda funkcie knižnice a knihovníka v zmysle manažmentu elektronického informovania a navigovania poznávania, alebo poradenské funkcie v používateľsky orientovaných službách? Problém však nemožno postaviť takto zjednodušene: preferovať v knižničnej práci informácie pre biznis napr. cez INTERNET, OPAC-y atď., alebo zvyšovať význam umeleckej literatúry? Z takej polemiky preto musí vyplývať praktický záver pre budúce smerovanie vzdelávania knižnično-informačných pracovníkov: tak ako v praxi, aj vo vzdelávaní sú názory o preferovaní technizácie či ľudskej dimenzie informačnej práce len v zdanlivom rozpore. Každá z nich má svoje miesto a význam. Pôjde hlavne o to, aby sa vzájomne dopĺňovali a uspokojovali mnohohľadnosť používateľských potrieb. Knihovnícke školy preto musia ponúkať odborné špecializácie tak pre informačné technológie a podporu podnikateľských aktivít, ako aj pre čitateľské poradenstvo a pedagogické či etické aspekty knižničnej práce.

## **2. Na prahu transformácie a modernizácie slovenského knihovníctva**

Akiste je možné polemizovať s názorom, že na Slovensku sme zatiaľ len na prahu transformácie knižníc na moderné knižnično-informačné pracoviská. Isteže, takýto názor je závislý od toho, s kým a s čím porovnáваме dosiahnutú úroveň premeny nášho národného knižnično-informačného systému. Vo všeobecnosti, ale najmä v niektorých konkrétnych a čiastkových prípadoch sa v ostatných rokoch začal určitý kvalitatívny posun v približovaní sa tohto systému ku svetovým štandardom. Stalo sa tak najmä v tých oblastiach, kde aj v zmenených podmienkach bolo možné kontinuálne nadviazať na predchádzajúci vývoj, kde boli k dispozícii pomerne vyhovujúce priestorové, technické, personálne a iné predpoklady, ale najmä kde prišla citeľná technologická a finančná zahraničná podpora (napr. CASLIN).

Analýza legislatívnych otázok, ekonomických problémov, vzdelávania a sociálneho postavenia knihovníkov, postupu v informatizácii knihovníctva, štruktúry knižnično-informačného komplexu a smerovania medzinárodnej spolupráce viedla v novembri 1994 na konferencii Slovenské knihovníctvo v čase spoločenských premien a do roku 2000 [7] do sformulovania niektorých záverov a úloh. Ich náročnosť však naznačuje, že v informatizácii, integrácii, štandardizácii knihovníctva a bibliografie ich realizácia asi presiahne tento časový horizont. Na zmiernenie odstupu od vyspelých krajín bude na jednej strane potrebná transparentnejšia štátna informačná politika a väčšia podpora v rámci národného programu informatizácie [8], kde v systéme verejných informačných služieb (VIS)

budú knižnice plniť síce čiastkové, ale nezastupiteľné úlohy. Zároveň na strane knižnic, profesijných združení i samotných knižnično-informačných pracovníkov bude nevyhnutné zachytiť progresívne zahraničné trendy, ktoré sú prevažne neraz akoby "o niečom inom", než sú naše súčasné každodenné problémy. A to všetko sa bude uskutočňovať v podmienkach zmien v počte pracovísk a pracovníkov poskytujúcich knižnično-informačné služby, ale aj v náplni a zameraní ich činnosti.

Je dosť rozšírený názor, aj keď sa nedá zovšeobecniť, akoby popri pretrvávajúcich legislatívnych, priestorových, finančných či organizačných problémoch našich knižnic bola hlavnou brzdou ich rýchlejšej a efektívnejšej transformácie hlavne absencia vyhovujúcej informačnej infraštruktúry, osobitne moderných informačných technológií. Ich absencia je skutočne vážnou transformačnou prekážkou. Informatizácia informačného sektora má však nielen technologické, ale aj sociálne (a ekonomické) súvislosti, a to nielen vo vzťahu k používateľskej sfére, ale aj z hľadiska kompetenčných, sociálno-psychologických, motivačných a etických požiadaviek a dôsledkov na profesiu knižnično-informačného pracovníka. Je isté, že charakterizované zmeny v knižničnej práci budú musieť a môžu uskutočniť len kvalifikačne zodpovedajúco pripravení odborníci. Je preto namieste otázka: Sú už pracovníci knižnic pripravení na úlohy, ktorých splnenie je podmienkou úspešnej transformácie knižnic? Podľa nášho názoru súčasná pripravenosť pracovníkov v tomto smere nie je dostatočná, i keď je regionálne a inštitucionálne diferencovaná. Ukazuje sa, že kvalifikovaní odborníci schopní uskutočniť technologické inovácie, skvalitniť referenčné, analytické a iné nedostatočne rozvinuté knižnično-informačné činnosti budú nevyhnutným a asi aj jedným z rozhodujúcich predpokladov úspešnej transformácie slovenského knihovníctva. Preto aj priebežná inovácia študijných programov knihovníckych škôl by mala korešpondovať s vývojom odboru a nadväzujúcich disciplín, s ohľadom na bezprostredné úlohy knižnično-informačného komplexu a pritom operatívne reagovať na trh práce v informačných a príbuzných profesiách. To sa v uvedených súvislostiach vzťahuje nielen na prípravu nových, ale aj na rekvalifikáciu súčasných pracovníkov.

Pripomeňme si niektoré z úloh, opísaných v citovanej literatúre, podrobnejšie najmä v príspevku KATUŠČÁKA na seminári INFOS '95 [9], ktoré budú rozhodujúce pre úspešnú transformáciu knižnično-informačného komplexu na Slovensku a na ktoré bude nutné v aktualizácii študijných programov našich knihovníckych škôl reagovať:

- informatizácia knižnic (doplňovanie, spracovanie, služby, riadenie),
- informatizácia národného knižnično-informačného systému,
- využívanie externých informačných zdrojov (CD-ROM, online rešerše, INTERNET),
- retrokonverzia katalógov a bibliografie do elektronickej formy,
- využívanie sieťových aplikácií, budovanie súborného katalógu, OPAC-y,
- splnenie národného programu šandardizácie,
- využívanie hypermédií a multimédií v knižničnej práci,
- skvalitnenie referenčných služieb knižnic,
- zvyšovanie manažérskej a pedagogickej kompetencie ako súčasť kvalifikácie pracovníkov knižnic,
- vyriešenie problému copyrightu (povinné výtlačky),
- posilnenie podnikateľských a manažérsko-obchodných činností knižnic,

- zapojenie našich knižníc do medzinárodných knižničných programov, najmä projektov EÚ, a ich využívanie.

### **3. Prevažujúce tendencie vo vzdelávaní knihovníkov vo svete**

Profesionálni pracovníci pre knižnice sa vo svete pripravujú na rozmanitých typoch škôl. Popri dlhšie trvajúcich trendoch tieto školy pružne reagujú aj na zmeny v tradičnom postavení a funkciách knižníc v novom informačnom prostredí ďalšími inováciami študijných programov. Na obmedzenom priestore nemožno analyzovať všetky inovačné trendy, preto iba heslovite spomenieme najcharakteristickejšie z nich [pozri aj 10].

V jednotlivých krajinách sa vzdelávanie v čiastkových aspektoch odlišuje, uskutočňuje sa však najmä na univerzitách a odborných vysokých školách. Základným typom štúdia je bakalársky stupeň, ďalej magisterské a postgraduálne štúdium. Popri akademických inštitúciách sa v niektorých krajinách pracovníci pre knihovnícke profesie pripravujú aj pri národných knižniciach. Prejavujú sa snahy o medzinárodnú harmonizáciu štúdia, pričom sa hľadá určitý konsenzus medzi typmi amerického, anglického, škandinávského a západoeurópskeho modelu vzdelávania. Systémy vysokoškolského vzdelávania sa podľa tradícií orientujú tak na klasické knihovnícke a dokumentačné odbory, ako aj na prípravu informačných špecialistov pre trh pracovných síl v celom informačnom sektore. V kreovaní študijného odboru sa viac presadzuje integrované štúdium s rozmanitými možnosťami individuálnej špecializácie. V integrovanom štúdiu sa jadro štúdia viac presúva od tradičného knihovníckeho obsahu k ovládaniu základov ďalších komunikačných a informačných odborov. Takýto integrovaný a širší obsah štúdia umožňuje uplatnenie absolventov knihovnícky a informačne zameraných vysokých škôl na rôznych pracoviskách v informačnom sektore (producenti informácií, vydavateľský priemysel, knižnice, informačné strediská, knižný obchod, archívy, informačno-poradenské firmy a i.).

Výstavba študijných plánov je modulárna, čo umožňuje pružne reagovať na zmeny v knižničnej a informačnej praxi (napr. nové médiá, CD-ROM a i.). Popri tradičných knihovníckych predmetoch (katalogizácia, knižné fondy a služby, bibliografia a i.), uvádzaných v študijných programoch často pod odlišnými názvami, výučba smeruje k integrácii všetkých nosičov informácií. Posilňuje sa najmä orientácia na manažment informačných zdrojov, online sprístupňovanie informácií, analytické spracovanie a hodnotenie informácií. V prvých ročníkoch (semestroch) sa vzdelávanie uskutočňuje prevažne štúdiom spoločného odborného základu, na ktorý vo vyšších ročníkoch nadväzujú voliteľné špecializácie. V nich sa vytvárajú študijné špecializácie napríklad na informačnú a komunikačnú techniku, sprístupňovanie externých informačných zdrojov a pod., a to aj s orientáciou na jednotlivé vedné odbory. Štúdiom pripravuje absolventa aj na spoluprácu s producentmi informácií na informačnom trhu, posilňuje podnikateľské a ekonomicky orientované myslenie a konanie študentov. Zdôrazňuje sa samostatné štúdium a práca (semináre, projekty, timová práca), rozvíjajú sa jazykové, počítačové a manažérske kompetencie absolventov. Poznávanie informačných potrieb sa študuje nielen z aspektu služieb, ale aj z hľadiska sociálno-psychologických a kultúrno-etických charakteristík záujmov používateľov. Školy široko využívajú študijné a výmenné pobyty učiteľov a študentov v rámci medzinárodných podporných programov.



Obsah a formy vzdelávania budúcich knižnično-informačných pracovníkov na Slovensku bude nutné v budúcnosti čo najväčšmi priblížiť uvedeným trendom vzdelávania vo svete. Dá sa nadviazať na už vykonané úpravy študijných programov, do ktorých sa budú postupne implementovať také predmety, študijné orientácie, odborné vedomosti a zručnosti, ktorých aplikácia bude najaktuálnejšia v procese transformácie a modernizácie pracovísk informačného sektora.

#### **4. Vysoké, vyššie a stredné knihovnicke školstvo - ako ďalej?**

V súčasnej legislatíve (školský zákon č. 29/1984 Zb. a zákon o vysokých školách č. 172/1990 Zb. v znení neskorších predpisov) zatiaľ nie je kodifikovaný pojem vyššieho odborného štúdia (VOŠ). Legislatívnu oporu nemá ani s podporou projektu TEMPUS v r. 1992 zavedené VOŠ na niekoľkých vybraných stredných odborných školách (SOŠ) v SR. [11] Slovenské školstvo tu evidentne zaostáva za európskym vývojom. V zmenenom legislatívnom prostredí by sa zrejme aj u nás tento nový typ štúdia rýchlo a dynamicky rozvinul. V tejto forme postsekundárneho vzdelávania sa kladie dôraz na pragmatickosť a otvorenosť školy voči reálnym požiadavkám praxe. Takéto štúdium knižnično-informačných pracovníkov sa už v ČR úspešne rozvinulo v odbore Informačný manažment na Vyšší škole informačných služieb v Prahe [12] a od septembra 1995 sa otvorí aj na Strední škole informačných a knihovnických služieb v Brne. Štúdium pre absolventov stredných škôl (SŠ) sa tu končí obhajobou diplomovej práce, záverečnými skúškami a absolútoriom. Absolventi získavajú vyšší štátny certifikát a neakademický titul "diplomovaný informačný špecialista".

VOŠ už nie je ani tradičné pomaturitné štúdium (vo verejnosti známe ako dvojročné nadstavbové štúdium absolventov SŠ), ale ani vysokoškolské bakalárske štúdium. Od prvého sa odlišuje tak 3-ročnou dĺžkou trvania, ako aj uplatňovaním určitých vysokoškolských didaktických metód a organizáciou štúdia (väčší dôraz na samoštúdium, seminárne formy prípravy, semestre, skúšky). Dôsledné praktické zameranie toto štúdium zároveň odlišuje od vysokoškolského štúdia, ktoré je viac orientované na teoretické vzdelanie. Žiada sa pripomenúť, že v zahraničí vyšším odborným školám legislatíva umožňuje akreditáciu získať aj vysokoškolský štátút.

Model VOŠ na ŠKIS je z dôvodov nielen legislatívnych, ale aj obsahových a personálnych zatiaľ nepriechný. Na jeho zavedenie sa však treba včas a dostatočne pripraviť, pretože sa perspektívne ukazuje ako najefektívnejší typ štúdia na tejto škole. ŠKIS preto od škol. r. 1996/97 po šiestich rokoch znovu otvorí denné dvojročné pomaturitné kvalifikačné štúdium pre absolventov SŠ v študijnom odbore Informačné systémy a služby. Štúdium bude koncipované tak, aby tvorilo akýsi medzičlánok pri postupnom predchode na VOŠ. Učebný plán bude postavený tak, aby v týždenných 30 vyučovacích hodinách bol dostatočný priestor na samoštúdium i seminárne práce, štúdium dvoch cudzích jazykov, výpočtovej techniky, informačných technológií, aplikácii psychológie, sociológie, práva, ekonomiky, manažmentu, jazykovedy a komunikačných disciplín v knižničnej a informačnej práci. Prvý ročník poskytne spoločný odborný základ špecializačného štúdia v 2. ročníku, orientovaného podľa výberu študentov na spracovanie a sprístupňovanie informačných zdrojov (fondy a služby), informačné technológie, prácu s používateľmi vo

verejných knižniciach a v školských knižniciach, informačný manažment a marketing, hospodárske (obchodné) informácie na podporu podnikateľských aktivít používateľov, prípadne aj iné voliteľné špecializácie. Absolventi by sa mali uplatniť v odborných a riadiacich funkciách v knižniciach, informačných strediskách a na ďalších pracoviskách informačného trhu.

Súbežne sa vykoná modifikácia učebného plánu v experimentálnom štúdiom odbore Informačné systémy a služby v 4-ročnom (domaturitnom) dennom štúdiu pre absolventov základných škôl (ZŠ), pri ktorej sa uvažuje o inovácii obsahu asi 25 % týždennej 33 hodinovej dotácie vyučovacích hodín. Podľa inovovaného učebného plánu sa na ŠKIS budú uchádzači pripravovať dovtedy, dokedy o túto formu štúdia bude záujem. Ten sa dá očakávať, najmä o štúdium voliteľného zamerania na hospodárske informácie. Vzhľadom na nastupujúce slabšie populačné ročníky a zamýšľané vyššie formy odbornej prípravy však zrejme dôjde k postupnému útlmu tohto modelu štúdia. Denné štúdium absolventov ZŠ ako také by však na ŠKIS celkom nemalo zaniknúť, v jeho obsahu však dôjde k posunu smerom ku gymnaziálnemu učebnému plánu s rozšíreným štúdiom cudzích jazykov a výpočtovej techniky so zameraním na spracovanie informácií. Absolvent tohto štúdia by po úspešnej maturite mal tri možnosti: pôjde študovať na vysokú školu, postúpi na VOŠ na materskej škole, alebo využije vedomosti a zručnosti získané rozšíreným štúdiom na trhu práce. Absolvent 2-ročného pomaturitného štúdia zrejme ponúkne svoju kvalifikáciu na pracovnom trhu, príp. bude pokračovať v štúdiu na vysokej škole. Absolvent VOŠ na škole, ktorej názov sa zrejme zmení na Vyššiu školu informačných štúdií (VŠIS), pravdepodobne využije možnosť uplatniť sa na trhu práce. Ako vidieť z priloženého náčrtu, knihovnicke školy v SR by takto mohli poskytovať širokú paletu kvalifikácií pre profesie v informačnom sektore.

ŠKIS je priestorove dimenzovaná na 16 tried denného štúdia, pretože tento počet ešte dovoľuje efektívne využívanie odborných učební a delenie tried napr. na výučbu cudzích jazykov, výpočtovej techniky a informačných technológií (vrátane Internetu, CD-ROM, online aplikácií) i efektívnu prevádzku školskej knižnice. Otvorenie nejakej triedy diaľkoveho štúdia popri zamestnaní bude pri účelnej organizácii vyučovania možné.

Aj podľa ČABRUNOVEJ [13] sú pre rozvoj informačného sektora na Slovensku, ktorý vyžaduje celú škálu informačných profesií na vysokoškolskej a vyššej odbornej úrovni, súčasne didaktické aplikácie odboru na KKVI FFUK a ŠKIS nepostačujúce. Súčasná transformácia školského systému podľa autorky vytvára šancu, aby sa v jej rámci rozpracoval systém prípravy profesií pre meniaci sa informačný sektor. V tomto systéme by malo mať svoje miesto tak univerzitné teoretické štúdium, ako aj vyššie odborné štúdium. Na vyššej odbornej škole by sa mali pripravovať profesie najmä pre technológiu informačného procesu, zatiaľ čo na univerzite by sa štúdium odboru knihovníctva a informačnej vedy profilovalo so širším interdisciplinárnym záberom na vybrané študijné odbory filozofickej, prírodovedeckej fakulty a fakulty manažmentu. Zavedenie VOŠ na VŠIS by sa tak vytvorila funkčná alternatíva teoreticky zameranému typu univerzitného štúdia. Tento návrh podporuje už viackrát deklarované zámery v zriadení postsekundárneho typu VOŠ na ŠKIS [14]. Osobitne chceme zdôrazniť, že úspešnosť navrhovaného modelu kvalifikácií závisí nielen od porozumenia na strane príslušných školských autorít, ale do značnej miery od súčinnosti oboch slovenských knihovníckych škôl.

## 5. Budú knihovnicke školy pripravovať odborníkov len pre knižnice?

Odpoveď na túto otázku zrejme nebude jednoduchá, ani jednoznačná. Azda by mohla znieť: knihovnicke školy by mali pripravovať odborníkov predovšetkým pre knižnice, ale profil absolventa a možnosti jeho uplatnenia budú pravdepodobne predsa len širšie. Zainteresovanej verejnosti je dozaista známe, že vždy existoval prirodzený odliiv absolventov knihovníckych škôl aj do iných oblastí a profesií. Veď kofki z asi 160 každoročných absolventov slovenských knihovníckych škôl odchádzajú pracovať po absolvovaní štúdia rovno do knižníc? Tretina, štvrtina? Možno 50, ale to je viac-menej len odhad, presné čísla nie sú známe. Dôvody? Je ich viac, sú subjektívne i objektívne. Akiste nie všetci absolventi chcú pracovať v oblasti, ktorú študovali 4-5 rokov, čo má, samozrejme, svoje profesijné i ekonomické dôsledky. Na strane škôl sa dajú príčiny hľadať asi už v prijímacom konaní, v nedostatočnej atraktívnosti a organizácii štúdia, v motivačnej oblasti a pod. Absolventi pochopiteľne využívajú široké možnosti uplatnenia sa na pracovnom trhu. Žiaľ, prevažne nie na informačnom trhu práce. Idú do takých profesií a rezortov, kde zamestnávateľia požadujú dobrú jazykovú pripravenosť, užívateľskú znalosť výpočtovej techniky, príp. komunikačné, ekonomické, riadiace a iné schopnosti, ale zároveň ponúkajú vyššie mzdy či iné požitky, ktoré dnes knižnice nie sú schopné poskytnúť. Vedomosti a zručnosti získané počas štúdia, ktoré umožňujú túto flexibilitu a profesijnú mobilitu absolventov, zároveň svedčia o rastúcej úrovni štúdia na týchto školách. Dnes síce ešte áno, ale v dlhšom časovom horizonte nebude slovenské knihovníctvo schopné každoročne "absorbovať" uvedený počet absolventov knihovníckych škôl. Tento rozpor je možné zdaniivo jednoducho odstrániť znížením počtu študentov a absolventov. V skutočnosti by však z menšieho počtu absolventov asi ešte menej išlo pracovať do knižníc.

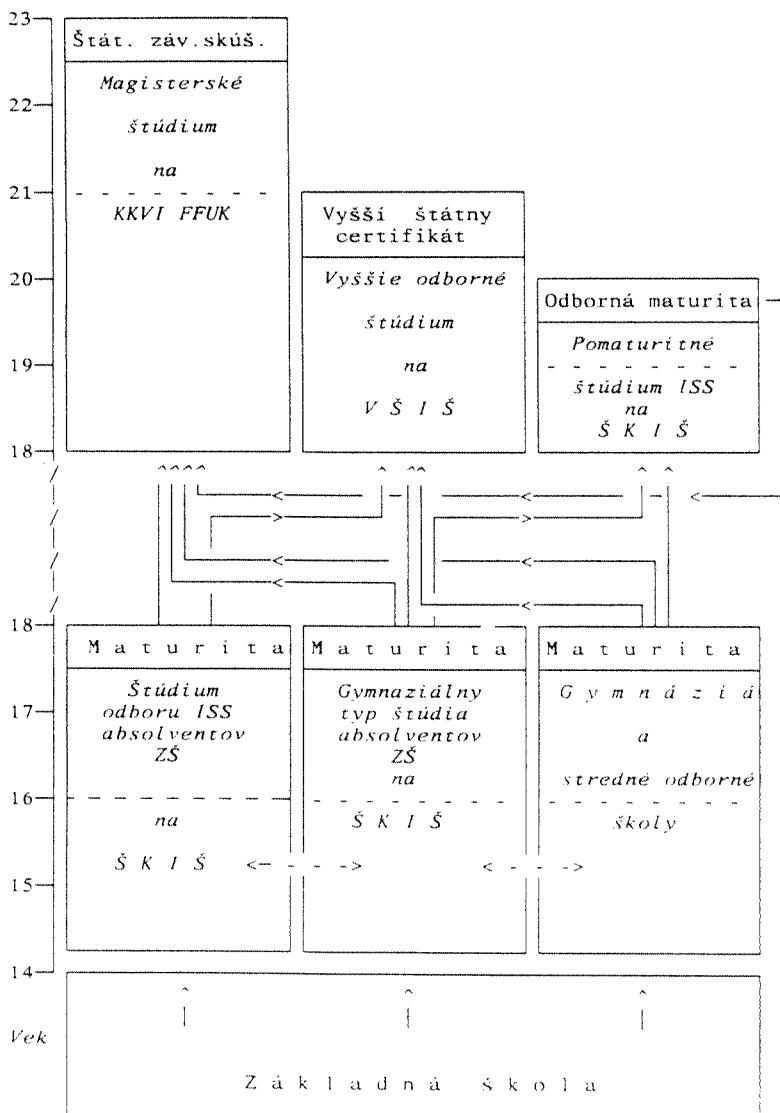
Štúdium odboru je stále atraktívne, najmä pre dievčatá, veď školy nerobia nábor, ale výber z dostatočného počtu uchádzačov. Schodnejšie ako umelé znížovanie počtu študentov preto bude modifikovať obsah štúdia a profil absolventa, integrovať štúdium s inými odbormi, diverzifikovať kvalifikácie a tým aj zvyšovať flexibilitu a atraktívnosť absolventa na trhu práce v informačnom sektore. Knihovnicke školy budú teda aj u nás zrejme čoraz väčšmi pripravovať pracovníkov nielen pre knižnice, ale pre celý informačný sektor, a zároveň knižnice budú viac zamestnávať absolventov iných škôl pri aplikáciách výpočtovej techniky, analytických činnostiach a využívaní pedagogických, ekonomických a iných kompetencií. To si vyžiada seriózne posúdenie súčasných typov štúdia a štruktúry učebných programov a ich primeranú zmenu. Operatívne bude treba reagovať na typologické rozšírenie informačných služieb najmä tam, kde sa sústreďuje veľký záujem používateľov, napr. vo sfére ekonomických informácií. Nedajú sa tu vymenovať všetky odbory štúdia, interdisciplinárne vzťahy či oblasti profesijného uplatnenia absolventov. Isté je, že to budú nielen knižnice, a preto štúdium musí umožniť aj voliteľné špecializácie na informačné zabezpečenie poradenských činností, manažmentu, výroby, obchodu, štátnej správy a regionálnej samosprávy a pod.

Pritom nepôjde o cielený odklon od prípravy odborníkov pre knižnično-informačný komplex, pretože mnohé z týchto informačných, manažérskych, podnikateľských a iných aktivít budú v zmenených podmienkach čoraz väčšmi súčasťou aj knižnično-informačnej práce.

## Literatúra

- [1] Kirišička, Š.: Štúdium knihovníctva a vedeckých informácií na FFUK v Bratislave v 90. rokoch. In: Kniž. a inf., 24, 1992, č. 10, s. 434-439.
- [2] Kirišička, Š.: Smerovanie univerzitného štúdia knihovníctva a vedeckých informácií na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. In: I 93, 35, 1993, č. 1, s. 9-10.
- [3] Trgiňa, T.: Stredoškolská príprava a vzdelávanie knižnično-informačných a kultúrno-výchovných pracovníkov na Slovensku. In: Pamätnica 1953-1993. 40 rokov Strednej knihovníckej školy - Školy knihovníckych a informačných štúdií. Bratislava, ŠKIS 1993, s. 21-40.
- [4] Aplikácia zahraničných skúseností v slovenských a českých knižniciach: Materiály z pracovného seminára. Bratislava 19.-20. 6. 1995. Zost. J. Steinerová, Ľ. Kosková. Bratislava, Open Society Fund 1995. 75 s.
- [5] Steinerová, J.: Na ceste k informačnej superhighway. In: Infos '95. Zborník... Bratislava, SSK 1995, s.101-113.
- [6] Steinerová, J.: Informačná spoločnosť a knižnice. In: Aplikácia zahraničných skúseností v slovenských a českých knižniciach: Materiály... - Bratislava, Open Society Fund 1995, s. 5-14.
- [7] Východiská transformácie slovenského knihovníctva. Zborník. Bratislava, SAK 1994. 80 s.
- [8] Národný program informatizácie Slovenskej republiky. Bratislava, Rada vlády pre informatizáciu - Min. dopr. a spojov SR 1992. 39 s.
- [9] Katusčík, D.: Informatizácia v knihovníctve. In: Infos '95. Zborník... Bratislava, SSK 1995, s. 88-100.
- [10] Workshop on education and training of information specialists in Eastern Europe and CIS countries. Bratislava, Slovakia 14 to 18 November 1994. Final Report. Paris. UNESCO, 1995. 27 s.
- [11] Analýza pôsobnosti odborných vysokých škôl na Slovensku (východisková štúdia). Bratislava, ÚIP MŠMT 1993. 23 s.
- [12] Vyšší škola informačných služieb. Praha, VŠIS 1995. 16 s.
- [13] Ostanec, L.: O knihovníctve a informačnej vede hovoríme s PhDr. Annou Čabrunovou z Katedry knihovníctva a vedeckých informácií Filozofickej fakulty UK v Bratislave. In: Kniž. a inf., 27, 1995, č.4. s. 167-170.
- [14] Trgiňa, T.: Absolventi Školy knihovníckych a informačných štúdií v Bratislave ako sprostredkovatelia informačných zdrojov. In: Infos '95. Zborník... Bratislava, SSK 1995, s. 179-184.

Model navrhovaných kvalifikácií  
knížično-informačných pracovníkov  
na Slovensku



## Konzorcium akademických knižníc východoslovenského regiónu CALES

PhDr. Darina Kožuchová,  
Univerzitná knižnica Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach

Vytváranie knižničných konzorcií alebo kooperačných združení knižníc na regionálnom, prípadne odborovom princípe je vo svete čoraz častejším javom. V zahraničnej odbornej tlači sa objavujú príspevky prezentujúce predpoklady, výhody i faktory neúspechu spolupráce založenej na kooperačných vzťahoch. V tomto roku sa o tom presvedčili aj účastníci seminára CASLIN PEW 95 v Smoleniciach a pražského Sympózia o spolupráci lekárskejších knižníc. Obsah príspevkov sa týkal rôznych foriem spolupráce knižníc, predpokladov úspešnej kooperácie a kompatibility s okolím, kritických momentov a spôsobov riešenia problémov, možností riadenia konzorcií a podobne.

Medzi najčastejšie uvádzané príčiny zväčšujúceho sa trendu spolupráce knižnic obvykle na regionálnom princípe patria predovšetkým zmenené ekonomické podmienky v knižniciach - klesajúci objem finančných prostriedkov, obmedzujúci možnosť nákupu informačných zdrojov a naopak - rast dôležitosti sprístupňovania informácií akéhokoľvek druhu. Tomuto trendu napomáha aj dostupnosť počítačových technológií, najmä komunikácia vo verejne prístupných sieťach, čím sa rozšírili možnosti a formy spolupráce. Ďalšou príčinou je aj zvýšený dôraz na používateľsky orientované činnosti a služby.

Spolupráca košických knižníc, ktorých fondy a služby sú tradične orientované najmä na používateľov z radov študujúcej mládeže, pedagogických a vedeckých pracovníkov rôznych typov škôl a ústavov i používateľov z priemyselných podnikov pôsobiach v tomto regióne, nie je novou záležitosťou. Už niekoľko rokov sa najmä z iniciatívy vedenia Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach stretávali odborníci viacerých knižníc s cieľom koordinácie objednávaní periodík, prípadne ďalších informačných zdrojov. V iných oblastiach, ako sú napr. knižničné a informačné služby, prístup k vlastným informačným zdrojom alebo automatizácia jednotlivých činností, knižnice naďalej vykonávali autonómnu politiku smerujúcu k uspokojovaniu predovšetkým "svojich" používateľov.

Paradoxne sa podnetom pre hľadanie vyššej formy spolupráce medzi knižnicami stala zahraničná nadácia, ktorej predstavitelia vyjadrili záujem o podporu takého projektu automatizácie knižníc, ktorý predpokladá dlhodobú spoluprácu medzi viacerými knižničnými subjektmi v regióne, ochotnými podieľať sa spoločne na implementácii knižničného systému, sprístupnení informačných zdrojov, využívaní súbernej katalogizácie a spolupráce aj v ďalších oblastiach, ako sú napríklad spoločné školenia pracovníkov. Nadácia požadovala sformovanie štruktúry riadiacich orgánov konzorcia a garancií fungovania dlhodobej spolupráce, spôsobov prijímania rozhodnutí a riešenia vzniknutých problémov.

Jedným z predpokladov dobre fungujúcej kooperácie, ktorý ocenili aj predstavitelia nadácie, sa celkom iste stali existujúce projekty, v tom čase už čiastočne realizované,

prepojenia najdôležitejších vzdelávacích, vedeckých a kultúrnych inštitúcií v Košiciach kvalitnou optickou sieťou. V prvej etape roku 1993 sa podarilo prepojiť dve najväčšie univerzity v Košiciach - Univerzitu Pavla Jozefa Šafárika a Technickú univerzitu, do roku 1995 sa postupne pripojili ďalšie inštitúcie a objekty, v ktorých sa nachádzajú aj knižnice. Do konca roku 1996 by mali byť optikou prepojené všetky objekty, v ktorých sú sústredené najväčšie knižničné fondy v Košiciach.

Zakladajúcimi členmi **Konzorcia akademických knižníc východoslovenského regiónu CALES (Consortium of the Academic Libraries of the Eastern Slovakia)** sú Univerzitná knižnica Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach a Univerzitná knižnica Technickej univerzity v Košiciach. V Zakladajúcej listine podpísanej 21. októbra 1993 riaditeľmi knižníc a rektormi oboch univerzít bolo sformulované poslanie konzorcia - skvalitniť spoluprácu medzi akademickými a vedeckými knižnicami s cieľom informačne uspokojiť čo najširší okruh používateľov. Konzorcium chce toto poslanie realizovať vzájomným združovaním intelektuálneho, materiálneho a finančného potenciálu svojich členov.

Medzi najdôležitejšie oblasti spolupráce, ktoré je potrebné podporovať, bolo zahrnuté získavanie zahraničných monografických a periodických dokumentov, recipročné uspokojovanie informačných potrieb používateľov knižníc konzorcia, tvorba a využívanie vlastných alebo získaných báz dát, riešenie problémov organizačného a legislatívneho charakteru a organizovanie odborných podujatí. Knižnice deklarovali svoj záujem spoločne sa podieľať na vypracovaní projektu, ktorý by riešil implementovanie jednotného integrovaného knižničného systému do praxe knižníc s cieľom uchádzať sa o jeho podporu potrebnú u medzinárodných, resp. nadnárodných inštitúcií a nadácií. Zakladajúca listina sa zmieňuje aj o možnosti prijatia ďalších členov, možnostiach vystúpenia z konzorcia a organizačnom zabezpečení spolupráce.

Sledujúc prvoradý cieľ konzorcia uspokojovať informačné požiadavky používateľov využívaním zdrojov sústredených aj v iných inštitúciách, boli v lete 1994 oslovené aj ďalšie košické knižnice. Ak sme sa vyššie zmienili o ekonomických príčinách a technických predpokladoch založenia konzorcia knižníc v Košiciach, je potrebné pozitívne hodnotiť aj ďalší dôležitý predpoklad fungovania akejkoľvek spolupráce, a to záujem a ochotu dlhodobu spolupracovať zo strany vedení takmer všetkých knižníc, ktoré boli v auguste 1994 oslovené. V priebehu krátkeho časového obdobia sa ku konzorciu pripojili viaceré knižnice košických ústavov Slovenskej akadémie vied a svoj záujem písomne deklarovala aj Štátna vedecká knižnica v Košiciach.

Bezprostredne po založení CALES ešte roku 1993 sa začalo pracovať na projekte spoločnej automatizácie knižníc UPJŠ a TU. Na projekte sa podieľali odborníci z knižníc a ústavov výpočtovej techniky oboch univerzít. Roku 1994, v štádiu vyberu knižničného softwaru, sa pripojili aj odborníci zo Štátnej vedeckej knižnice. Prínosom z praktického hľadiska bolo združenie finančných prostriedkov týchto troch inštitúcií s cieľom spoločne sa podieľať na financovaní všetkých výdavkov súvisiacich s projektom vrátane účasti na školeniach, odborných podujatiach, služobných cestách a podobne.

Práce na projekte, ktorý po spoločnej dohode dostal názov **KOLIN (Košice Libraries Information Network)**, boli náročné z viacerých dôvodov. V prvom rade sme museli upustiť od autonómneho nazerania na činnosť knižnice vzhľadom na integrujúci charakter softwaru na takmer všetkých jeho aplikačných úrovniach, definovať spoločné záujmy a oblasti

vykonávania vlastnej politiky. Náročné bolo najmä pochopenie technickej stránky projektu a úsilie "zladit" knihovnícky a technický pohľad na hodnotenie softwaru. Zložitosť projektu bola daná aj tým, že ide o tri subjekty riadené a financované dvoma rezortmi, z ktorých má len jedna právnu subjektivitu. Z technického hľadiska ide o prepojenie až 13 vzájomne od seba vzdialených objektov v dvoch mestách - Košice a Prešov. Určite najnáročnejšou etapou projektu, a dúfame, že etapou, ktorá je už za nami, bolo hľadanie vyhovujúcich foriem spolupráce, spôsobu stretávania sa odborníkov a pružného odovzdávania si informácií, riešenia problémov a prijímania rozhodnutí.

Potvrdilo sa, že žiadna zo zúčastnených knižníc nedisponuje dostatočným počtom odborníkov, nielen pokiaľ ide o ich kvantitu, ale aj o požadovanú kvalifikáciu. Iba spojením vedomostného potenciálu a skúseností odborníkov zo všetkých zúčastnených knižníc, inžinierov a počítačových špecialistov participujúcich inštitúcií sa podarilo spracovať spoločný projekt, ktorý bude v závere tohto roka predložený americkej Nadácii Andrew W. Mellona.

Spolupráca knižníc CALES nestojí a nepadá na projekte KOLIN, i keď si uvedomujeme, že nezískaním finančných prostriedkov bude jeho praktická implementácia z ekonomických dôvodov ohrozená. Vedenia knižníc však po skúsenostiach s jeho riešením si s oveľa väčšou zodpovednosťou uvedomujú nutnosť dodržiavania štandardov a iných predpokladov nevyhnutných na zapojenie sa knižníc do systému medziknižničnej kooperácie a sietí v budúcnosti. V súčasnosti uvažujeme o intenzívnejšej spolupráci aj v oblasti recipročného poskytovania špecializovaných informačných služieb, možnosti združenia finančných prostriedkov v záujme zakúpenia spoločných informačných zdrojov, spolupráci pri organizovaní odborných podujatí atď. V každom prípade je potrebné si uvedomiť, že spoločne dohodnuté postupy môžu sice častokrát obmedziť autonómiu knižnice, ale hlavné výhody by sa mali prejavíť v ekonomickej efektívnosti, a najmä v rozsahu a komplexnosti služieb poskytovaných našim používateľom.

## **Pohľad na medzinárodný seminár CASLIN PEW III.**

Mgr. Eva Kundrátová,  
Štátna vedecká knižnica v Košiciach

Krásne a príjemné prostredie smolenického zámku sa v dňoch 27.-31. augusta 1995 stalo prechodným domovom účastníkov medzinárodného seminára CASLIN PEW III.

Projekt CASLIN je už knihovníckej verejnosti dostatočne známy z článkov v odbornej tlači i z prednášok na rôznych knihovníckych fórach, najmä na INFOSE. Jednou zo súčastí projektu bolo aj organizovanie 3 medzinárodných seminárov, ktoré by priblížili účastníkom celú problematiku. Smolenický bol už tretí a boli naň prizvané okrem zakladajúcich členov tohto dobrovoľného združenia knižníc Slovenskej republiky a Českej republiky, t. j. Národnej knihovny v Prahe, Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej v Martine, Moravskej



zemskej knihovny v Brne a Univerzitnej knižnice v Bratislave, aj ďalšie knižnice, ktoré sa uchádzajú o zahrnutie do projektu CASLIN PLUS (ide o AV ČR - LINCA, Praha, moravské konzorcium MOLIN a košické konzorcium CALES). Vzhľadom na aktuálnosť problematiky boli na seminár prizvaní aj zástupcovia niektorých vybraných knižnic SR a ČR. Celodenné programy, zložené z prednášok, diskusií, prezentácie softwarových produktov z oblasti automatizácie knižničných činností, ako aj spoločenské stretnutia a voľné debaty vytvorili dobré predpoklady na získanie mnohých nových poznatkov, výmenu názorov a skúseností. Nosnou myšlienkou celého seminára bola spolupráca knižnic, knižničných systémov, formy a možnosti ich organizačného zabezpečenia.

Prof. Lass vo svojom úvodnom vystúpení sa venoval práve z tohto zorného uhla projektu CASLIN a jeho zavedeniu v SR a ČR. Zdôraznil, že projekt a jeho výsledky sú zaujímavé aj z pohľadu vedeckej aplikácie, lebo prenesenie určitých objavov, systémov či experimentov do iných podmienok je vždy spojené s možnosťou neúspešnosti. Aj z tohto pohľadu však vytvorenie systému CASLIN považuje za úspešné. Konzultant CASLIN-u Johan van Halm sa vo svojej prednáške zameral na princípy kooperácie, najmä z hľadiska foriem horizontálnej a vertikálnej kooperácie, ale aj z hľadiska bariér, ktoré môžu stáť v ceste medziknižničnej kooperácie. Spomeniem len napr. obavy zo straty identity vlastnej knižnice, pocit závislosti od iných, silná štandardizácia atď. Na príkladoch niektorých známych knižničných systémov však dokumentoval úspešnosť kooperácie (OCLC, CAVAL, PICA).

Podrobnejšie sa venoval predpokladom budúcnosti CASLIN-u. Rozobral silné stránky systému (súborný katalóg, partnerstvo, pomerne silná pozícia v oboch republikách atď.) i jeho slabé stránky (kultúra rozhodovania, najmä pomalosť, štruktúra vedenia, vysoká úroveň nákladov). Upozornil však aj na možné riziká. Zdôraznil najmä funkciu dobrého managementu, procesy plánovania automatizácie a otvorenosť systému, ktorá bola jedným z hlavných cieľov vytvárania CASLIN-u.

Ďalšou lektorkou bola Sarah Pritchardová, ktorá sa venovala hľadiskám riadenia a manažmentu knižničného konzorcia. Vychádzala pritom zo skúseností konzorcia "Piaticich kolégií" (Smith College, Mount Holyoke College, Amherst College, Hampshire College a University of Massachusetts) i z ďalších kooperačných organizácií. Okrem modelov kooperácie, kategórií riešenia, plánovania projektu a pod. sa zaoberala mechanizmami realizácie regionálnych projektov a výhodami regionálnych asociácií (napr. dlhodobý vplyv na región, vyššia podpora regionálnymi inštitúciami, ekonomická efektívnosť, kompatibilita atď.).

O premene siete 54 akademických knižnic v Ohio na medzinárodnú sieť so službami pre 20 000 knižnic v 61 krajinách, ktorá od roku 1967 pod názvom OCLC (Online Computer Library Center, Inc.) ako nezisková organizácia poskytuje referenčné služby, informačné, katalogizačné služby aj medziknižničné výpožičky, informovala lektorka p. Phyllis B. Spies. Vo svojom referáte okrem prehľadu vývoja tejto organizácie a jej služieb i organizačného usporiadania riadiacich orgánov charakterizovala najbližšie priority. Za ne pokladá najmä rozširovanie OCLC vo svete. Z Českej republiky je členom Národní knihovna Praha, ktorá má participovať na testovaní softwaru prevodu US UNIMARC-u do UNIMARC-u, čo považujú za ďalšie zlepšenie, ktoré umožní napojenie OCLC na INTERNET. Medzi ďalšie priority patria: pokračujúce zlepšovanie katalogizačných služieb a výpožičiek, zlepšovanie

referenčných online služieb, umožňovanie vyhľadávania plných textov z periodík, ktoré sú vydávané len na elektronických médiách. Veľkou úlohou zostáva vyriešiť UNI-code. V ďalšej prednáške sa Phyllis B. Spies venovala aj tejto svetovej bibliografickej agentúre z pohľadu súčasnej štruktúry OCLC.

Holandský knižničný automatizovaný systém PICA predstavil Dr. Alex Klugkist najmä z pohľadu jeho riadenia a kooperácie. Systém PICA vznikol r. 1969, keď 5 univerzitných knižníc a Holandská kraľovská knižnica uzavreli zmluvu o spoločnej knižničnej automatizácii. Dnes predstavuje neziskovú a nezávislú organizáciu, ktorá ako prvá začala budovať národný katalogizačný systém, postupne rozširovaný o akvizičný systém pre knihy a periodiká, systém verejne prístupného katalógu na princípe online a celý rad ďalších aktivít, ktoré smerujú k maximálnemu prepojeniu knižníc a ich báz dát medzi sebou, ako aj napojeniu sa na zahraničné dátábázové centrá.

Podobne aj ďalší referujúci - Geoffrey Payne - podal prehľad vývoja a služieb austrálskeho knižničného konzorcia CAVAL (Kooperatívna spoločnosť akademických knižníc). Vzniklo v snahe zaviesť efektívnu spoluprácu univerzít najmä v oblasti katalogizácie. V súčasnosti túto knižničnú službu zabezpečuje Austrálska bibliografická sieť (ABN), ktorú je možné porovnať s holandskou organizáciou PICA. CAVAL pracuje ako firma, ktorá poskytuje knižničné služby (referenčné, organizovanie seminárov, kooperatívne, recipročné výpožičky atď.), poskytuje granty univerzitám a mnohé ďalšie aktivity.

Jedno poldenné rokovanie bolo venované práci v sekciách, a to: sekcia pre služby, sekcia pre súborný katalóg, sekcia pre riadenie a štruktúru konzorcií a sekcia pre budúcnosť konzorcií. Každá sekcia sa dohodla na 2-3 najpalčivejších problémoch svojho tematického okruhu a s prijatými závermi "hovorca" sekcie oboznámil v závere plénum.

Okrem prednášok, ktoré sú v tomto článku veľmi stručne uvedené, v rámci seminára odznel rad informatívnych a predvádzajúcich vystúpení zástupcov a organizácií, zaoberajúcich sa knižničnými informačnými systémami (ORACLE, ALEPH, BIBIS, HORIZON) i výpočtovou technikou určenou pre tieto systémy (INSEKO, DIGITAL, DYNIX). Mnohé z nich si počas celého seminára mohli účastníci prezrieť v priestoroch zámku a dôkladne sa oboznámiť s funkciami jednotlivých modulov.

V rámci príprav seminára Univerzitná knižnica v Bratislave zostavila zborník "CASLIN PEW 95. Seminar Proceedings. 27. - 31. August 1995 Smolenice", v ktorom sú uvedené prednesené príspevky, takže s ich plným textom sa majú možnosť oboznámiť aj knihovníci, ktorí sa seminára nemohli zúčastniť (aj preto obsahu jednotlivých prednášok nedávame v tomto článku väčší priestor).

Celkove účastníci vysoko hodnotili kvalitatívnu úroveň tohto seminára, využívanie didaktických pomôcok prednášateľmi i doplnujúce podujatia vrátane zájazdu do Modry. Domnievam sa, že každý si potvrdil s ešte väčšou naliehavosťou nutnosť vzájomnej spolupráce medzi knižnicami a organizáciami, ako sú dátábázové centrá, firmy zaoberajúce sa automatizáciou knižničných činností a knižničnými službami. Nevyhnutnosťou je vytvárať také organizačné formy kooperačných združení, aby ich spolupráca bola na zmluvno-právnych základoch, ktoré by na jednej strane prinášali efektívne využívanie finančných prostriedkov a na druhej strane väčšiu dostupnosť a širšie využívanie informačných zdrojov bez ohľadu na to, kde sa nachádzajú.

Preto patrí vďaka Univerzitetnej knižnici v Bratislave, ktorá bola garantom tohto aj organizačne náročného podujatia, s prianím, aby sa získané poznatky v maximálnej miere odrazili na činnosti knižníc.

## Medzinárodný program knižných darov pre strednú a východnú Európu

PhDr. Marta Mandysová  
Slovenská technická knižnica Bratislava

Vláda Spolkovej republiky Nemecko vypracovala pre krajiny strednej a východnej Európy, ako aj pre nové nezávislé štáty bývalého ZSSR celkovú koncepciu pomoci pri budovaní demokracie a trhového hospodárstva. Ťažiská tejto koncepcie sa sústredili do troch oblastí: hospodárstva, práva, kultúry a jazyka. Základom kultúrno-politických opatrení vrátane vzdelávania sú medzištátne dohody, v ktorých je zmienka aj o knižniciach. Cieľom je podpora rozvoja spolupráce, ako aj vytvorenie spoločného a otvoreného kultúrneho priestoru v Európe.

Sem patrí aj medzinárodný program knižných darov vedeckým a univerzitným knižniciam, ktorého cieľom je podpora výskumu a vzdelávania a poskytnutie príspevku na obnovu knižných fondov.

Program sa realizuje etapovite.

Do prvej etapy boli zahrnuté knižnice troch pobaltských republík - Estónska, Lotyšska a Litvy, ktoré získali odbornú literatúru a rôzne knihovnicke pomôcky v celkovej hodnote 5 mil. DM.

V druhej etape dostalo knižný dar 16 ruských vedeckých knižníc v hodnote 3 mil. DM.

Tretia etapa je práve teraz v záverečnom štádiu a boli do nej zaradené tieto krajiny: Maďarsko, Poľsko, Česká republika, Slovenská republika, Bulharsko, Rumunsko, Albánsko, Ukrajina, Bielorusko a Kazachstan.

Program knižných darov si získal podporu takmer 300 nemeckých vydavateľstiev a Spolku nemeckých knihkupcov.

Výber knižníc do programu knižných darov sa odsúhlasoval aj s inými nemeckými inštitúciami, ktoré aktívne pôsobia v strednej a východnej Európe. Robilo sa tak z toho dôvodu, aby sa zabránilo duplicita a pridelené prostriedky sa potom upravovali podľa veľkosti a významu knižnice. Príslušné knižnice boli potom prizvané na krátku inštruktážnu poradu, týkajúcu sa organizačného zabezpečenia programu knižných darov, do hlavného mesta vlastnej krajiny. Tento spôsob informovania sa veľmi osvedčil už aj preto, že vznikajúce otázky a nejasnosti bolo možné priamo zodpovedať a vysvetliť.

Základnou a najdôležitejšou zásadou tohto programu bol výber potrebnej literatúry samotnými knižnicami z najnovších nemeckých vydavateľských katalógov. Tento spôsob

výberu zaručoval, že budú zohľadnené požiadavky používateľov, aby sa zaplnili medzery vo fonde. Knižnice si mali možnosť objednať nielen najnovšiu odbornú literatúru, ale aj príručkové diela, ako sú encyklopédie, slovníky a pod. Z doterajších skúseností jednoznačne vyplynulo, že prevažná väčšina knižníc mala veľký záujem o všeobecné príručkové diela. Záujem bol aj o nové médiá, ako sú CD-ROM a ich prehrávače.

Knižný dar prijímajú všetky knižnice s radosťou a vďakou. Žiaľ, nakoľko ide o jednorazovú akciu, uspokojenie nevybavených objednávok už tento program neumožňuje. Knižný dar by mal byť čo najefektívnejšie využitý a mal by sa sprístupniť čo najširšiemu okruhu čitateľov.

Podobný priebeh mala takáto akcia aj na Slovensku. 27. apríla 1994 sa v Slovenskej technickej knižnici - Centre VTI SR konala za prítomnosti p. Barbary Schleihagenovej z Nemeckého knižničného inštitútu porada so zástupcami knižníc z celého Slovenska, ktoré boli zaradené do programu knižných darov. 14 štátnych vedeckých a univerzitných knižníc na Slovensku získalo týmto spôsobom vyše 7 tisíc zväzkov odbornej literatúry v celkovej hodnote okolo 18 miliónov Sk.

Z uvedeného počtu získanej literatúry 65 % predstavujú spoločenské vedy, 21,5 % prírodné vedy a 13,5 % technika. Zo spoločenských vied predstavuje ekonómia a ekonomické vedy 23 %, z prírodných vied 29 % literatúry je z oblasti medicíny. Knižnice prejavili záujem aj o jazykové a iné učebnice a učebné plány. Značné množstvo literatúry je z oblasti pedagogiky, psychológie, sociológie, práva, filozofie a umenia.

Na záver treba ešte dodať, že tento dar sa vysoko hodnotí najmä preto, že bol poskytnutý v období, keď sa knižnice boria s veľkým nedostatkom finančných prostriedkov, ktorý negatívne ovplyvňuje najmä získavanie najnovšej zahraničnej literatúry, časopisov a iných informačných prameňov.

Treba ešte raz poďakovať a oceniť obetavosť Nemeckého knižničného inštitútu, ktorý je garantom celej akcie, že ju po všetkých stránkach tak dobre zvládol.

## Sviatok knihy

PhDr. Ľudmila Čelková,  
Ústredná knižnica SAV v Bratislave

Sviatkom knihy možno stručne a výstižne pomenovať každoročnú jesennú udalosť - medzinárodný knižný veľtrh vo Frankfurte nad Mohanom.

Ten tohtoročný bol už v poradí 47. Od 11.-16. novembra 1995 patril Frankfurt knihe - jej tvorcom, priateľom i obdivovateľom. Stretli sa tu tí, ktorých kniha spája - od autorov, výtvarníkov, redaktorov, vydavateľov cez distribútorov, knihkupcov, knihovníkov, informačných pracovníkov, novinárov až po čitateľov či zberateľov. Knižný veľtrh otvoril pred návštevníkmi pestrý a nevšedný svet knihy: 9 tisíc vystavovateľov zo 105-tich krajín sveta predstavilo okolo 320 tisíc kníh. Neboli to však iba knihy, ale aj zariadenia, nábytok, rozlične

pomôcky, technika, elektronické médiá a pod., k tomu záplava rôznorodých propagačných materiálov, letákov, záložiek, nálepiek a iných drobností doslova hýriacich farebnosťou, rozmanitými tvarmi a nápadmi.

Frankfurtský knižný veľtrh nie je len medzinárodnou kultúrnou udalosťou, ale i náročným pracovným veľtrhom. Okrem rozsiahlej výstavy vydavateľskej produkcie je veľtrh strediskom výmeny názorov na súčasné vydavateľské trendy, úvah nad formou dnešnej knihy a jej grafickej úpravy, prezentácie úrovne polygrafického spracovania, vyhľadávania a nadväzovania nových kontaktov, rozširovania doterajšej partnerskej spolupráce, zamýšľania sa nad ďalšou cestou knihy k čitateľom, propagácie knihy s využitím modernej techniky. Pre odborníkov a záujemcov bol k dispozícii klasický katalóg vystavovateľov s adresami, číslom stánku a plánom výstavných hál, ako aj príručka Kto je kto so súpisom vedúcich pracovníkov vystavujúcich firiem. Tieto informácie boli dostupné aj na CD-ROM.

Knižný veľtrh nie je iba prezentáciou vydavateľskej produkcie, výmenou informácií a názorov, ale i miestom uzatvárania zmlúv, obchodu. Pre tých, čo sa na túto oblasť zameriavajú, je práve Frankfurt pracovnou nevyhnutnosťou.

Okrem toho je veľtrh jedinečnou príležitosťou pre vydavateľov konfrontovať dosiahnuté výsledky, overovať plánované zámery, korigovať postupy, ovplyvňovať vlastnú úspešnosť. Zároveň je príležitosťou pre čitateľov, knihkupcov, knižnice vybrať si čo najlepšie podľa svojich možností a nadobudnúť názorný prehľad o novej knižnej produkcii jednotlivých vydavateľov, resp. národných expozícií. Priamy kontakt s knihou, resp. jej tvorcami nemôže nahradiť nijaký súpis literatúry.

Samozrejme, že tento veľtrh nie je jediný, veď po celý rok sa uskutočňujú rôzne knižné veľtrhy, s rozličnou orientáciou, veľkosťou i tradíciou. Jedným z nich je aj bratislavský medzinárodný knižný veľtrh Bibliotéka, ktorý otvára svoje brány onedlho po frankfurtskom veľtrhu. Všetky tieto veľtrhy názorne dokumentujú význam i prínos knihy pre tú-ktorú oblasť. Krajinu a opakovane pripomínajú všetkým - aj tým, ktorí knihy zvlášť neprajú, že kniha stále žije a nestratila svoje poslanie. Vzhľadom na takmer polstoročnú tradíciu a skúsenosti frankfurtského knižného veľtrhu však možno konštatovať, že Frankfurt je len jeden, je vzorom, resp. meradlom pre podobné podujatia.

## **Nové dimenzie zahraničnej spolupráce SAK**

Ing. Silvia Stasselová,  
ŠIS Stavebnej fakulty STU v Bratislave

Na základe finančnej podpory Britskej rady, Slovenskej asociácie knižníc, Stavebnej fakulty STU a taktiež na základe prejavenej dôvery predsedu SAK Ing. Jána Kuráka v moju schopnosť reprezentovať a zviditeľniť Slovenskú asociáciu knižníc som 4. septembra 1995 začala svoju dvojtýždňovú zahraničnú služobnú cestu do Veľkej Británie.

Ak by som hneď v úvode chcela stručne charakterizovať konečné výsledky, ktoré sú tým najdôležitejším faktorom hodnotenia úspešnosti celej zahraničnej služobnej cesty,

môžem zodpovedne tvrdiť, že vo Veľkej Británii vznikli nové dimenzie zahraničnej spolupráce SAK.

Pracovné rokovania s reprezentantmi britských knižničných a informačných inštitúcií boli vedené v priateľskej atmosfére, ale treba podotknúť, že v skutočnosti SAK predtým, ako jej bola podaná partnerská ruka, musí obstať v starostlivo maskovanej previerke svojich profesionálnych kvalít a spoľahlivosti, ktorá sa niesla podtextom všetkých pracovných stretnutí. Hoci predstavujem len jednu zo súčiastok tvorivého mechanizmu Slovenskej asociácie knižnic, za svoje osobné a profesionálne víťazstvo považujem fakt, že som sa svojim snažením aspoň trochu pričinila o to, aby našej asociácii bola vo Veľkej Británii prejavená dôvera, že nám boli ponúknuté spoločné zahraničné projekty a že sme považovaní za rovnocenného partnera ďalšej zahraničnej spolupráce.

Prvou fázou mojej zahraničnej služobnej cesty bola účasť na každoročne organizovanej medzinárodnej knižnickej konferencii a sprievodnej medzinárodnej výstave "Libtech International", ktorá sa konala v priestoroch University of Hertfordshire v Hatfiede neďaleko Londýna. V minulom roku, kedy mal "Libtech International" okruhle desiate výročie, vyšli organizátori podujatia v ústrety knihovníkom strednej a východnej Európy a umožnili ich 169 reprezentantom bezplatnú účasť na konferencii spolu s bezplatným ubytovaním a stravou počas trvania celého podujatia. Nakoľko som pred rokom aj s niektorými slovenskými kolegami úspešne presla výberovým konaním a mala som možnosť zúčastniť sa predchádzajúcej konferencie, neprichádzala som tento rok do úplne neznámeho prostredia a čas trvania podujatia som na základe minuloročných skúseností vedela efektívne využiť na priame pracovné rokovania so zástupcami významných britských knižničných a informačných inštitúcií a asociácií, ktoré sa na podujatí každoročne prezentujú či už v rámci konferencie alebo samotnej výstavy.

Za najvyraznejší a najperspektívnejší zahraničný kontakt Slovenskej asociácie knižnic s britským partnerom považujem nadviazaný kontakt s "Aslib - The Association for Information Management", ktorého geneza začala práve počas "Libtech International" pracovným rokaním so zástupcom riaditeľa a zároveň marketingovým vedúcim, ktorým je pan Brian Thackray. Prvé pracovné rokovanie sa uskutočnilo vo výstavnom stánku "Aslib" s poradovým číslom 1, čo vo mne spätne evokuje určitú symboliku, azda vzhľadom na to, že radím partnerstvo s touto britskou asociáciou z hľadiska možnej konkrétnej spolupráce na prvé miesto. Na základe predbežného obojstranného záujmu sme sa dohodli na mojej osobnej návšteve v administratívnom sídle "Aslib" na Old Street v Londýne, ktoré sa nachádza v budove s názvom presne zodpovedajúcim inštitúcii, ktorá v nej sídli - "Information House". "Aslib - The Association for Information Management" bola založená roku 1924 a v súčasnosti patrí medzi popredné svetové informačné asociácie, aktívne presadzujúce lepší manažment v zabezpečovaní informácií z rôznych informačných zdrojov. Má spolu viac ako 2000 kolektívnych členov zo 70 krajín sveta. Medzi najvýznamnejšie aktivity "Aslib" patria poradenské a informačné služby, organizovanie odborných vzdelávacích kurzov, konferencií, poskytovanie špecializovaných služieb v rámci "The Aslib Internet Programme", vydávanie odborných časopisov, konferenčných materiálov, adresárov, odborných publikácií a pod.

Počas návštevy v sídle Aslib v Londýne som mala možnosť rokovať aj s riaditeľom Aslib pánom Rogerom Bowesom, ktorý prejavil vážny záujem o spoluprácu so SAK.

Počas celej návštevy ma sprevádzal pán Brian Thackray, ktorý ju organizačne zabezpečil tak, aby som o konkrétnych formách nožnej spolupráce mohla rokovat' priamo s pracovníkmi zodpovednými za danú oblasť. Tak som mala príležitosť konzultovať s pani Deryn Phillis o možnostiach profesionálneho vzdelávania slovenských knižničných a informačných pracovníkov v rámci širokej škály odborných vzdelávacích kurzov, poriadaných "The Association for Information Management" po celom svete.

Pre zaujímavosť uvediem niektoré z odborných vzdelávacích kurzov Aslib, ktoré by mohli prebiehať na Slovensku a ktoré by boli plne prispôsobené našim odborným požiadavkám: Efektívne plánovanie informačných a knižničných služieb, Finančný management pre informačných manažérov, Obchodné informácie, Časový management pre informačných pracovníkov, Elektronický copyright, Marketing informačných služieb a pod.

O podmienkach kolektívneho a individuálneho členstva slovenských inštitúcií v "The Association for Information Management" som rokovala s pani Helenou Rebera. Nedá mi nespomenúť, že v radách kolektívnych členov Aslib je celý rad inštitúcií, podnikov a firiem svetového významu.

Veľmi podnetným bol aj pracovný rozhovor s vedúcou knižničných služieb Aslib pani Zenou Woodley.

Konkrétnu podobu možnosti zapojenia Slovenskej asociácie knižnic v niektorých medzinárodných projektoch "The Association for Information Management" sme analyzovali so zástupcom riaditeľa a marketingovým vedúcim Brianom Thackreyom. Vzhľadom na to, že slovenské knihovníctvo je odborne na vysokej úrovni, budeme v medzinárodných projektoch určite rovnocennými partnermi.

V najbližšom období bude teda záležat' hlavne na nás, na Slovenskej asociácii knižnic, aby sme dokázali nové možnosti zahraničnej spolupráce v čo najväčšej miere zúročiť v záujme posilnenia našich aktivít a pozícií nielen v slovenských, ale aj v zahraničných svetových reláciách.

## **EBLIDA informuje**

### **EÚ - VŠEOBECNE**

#### **• Pilotný projekt EBLIDA: Európska verejná informačná sieť**

*Dňa 28. 7. 1995 EBLIDA spolu s finančnou účasťou DG X začala pilotný projekt pod názvom: Európska verejná informačná sieť. Projekt je zameraný na verejné knižnice a ich význam pri šírení informácií. Tieto knižnice zohrávajú dôležitú úlohu nielen poskytovaním voľného prístupu k informáciám EÚ, ale i oboznamovaním širokej verejnosti s metódami a postupmi Európskeho parlamentu a Európskej komisie, ako aj objasňovaním dosahu týchto postupov na sociálnu úroveň.*

V súčasnosti už existuje prepojenie medzi európskymi dokumentačnými strediskami (EDC), európskymi univerzitami a európskymi informačnými strediskami, ktoré sú zároveň napojené na európske obchodné komory. Jedným z cieľov pilotného projektu je prepojenie už existujúcich sietí a vytvorenie Európskej informačnej siete. EBLIDA počíta s počiatočným zainteresovaním 5000 verejných knižníc a v prípade úspechu sa tento počet zvýši na 25 000 po celej Európe. V tejto súvislosti boli Európskej komisii nastolené nasledujúce požiadavky: voľný prístup k bázam dát EÚ, získavanie letákov a brožúr o EÚ zdarma, 50 percentná zľava na Official Journal a školenia a výcvik personálu knižníc.

#### • **Talianske iniciatívy v oblasti copyrightu**

Talianska asociácia knižníc AIB realizuje projekt "Copyright a knihovníci" so zreteľom na základnú úlohu copyrightu v informačnej spoločnosti a knihovníckom svete. Projekt nadväzuje na konferenciu EBLIDA-AIB o copyrighte a knižniciach, organizovanú v januári 1995 v Ríme pre ECUP (Európska platforma užívateľov copyrightu).

Projekt, ktorý sa začal v októbri 1995, zahŕňa:

- kampaň na podporu národného uvedomenia si danej problematiky,
- kurzy na tému copyright a knihovníci,
- publikáciu o copyrighte pre knihovníkov.

Všetky iniciatívy predniesol na schôdzi pán Tommaso Giordano, člen výkonného výboru EBLIDA, a za ich realizáciu bude zodpovedný pán Marco Marandola, konzultant v oblasti copyrightu. Pán Marandola bol tiež menovaný za talianskeho reprezentanta expertnej skupiny o copyrighte, organizovanej výkonným výborom EBLIDA v apríli 1995.

Blíšie informácie: AIB, Mrs Rosella Caffo, Prezident, c/o Biblioteca Nazionale, Via Castro Pretorio, tel: +39-6-4463532, fax: +39-6-4441139.

## EU - COPYRIGHT

#### • **Knižnice a vydavatelia pracujú na modelovej zmluve o elektronickom kopírovaní (ECUP)**

10. júla 1995 sa v Amsterdame stretli vydavatelia, knihovníci a informační pracovníci z krajín EÚ. Schôdzka bola súčasťou ECUP (European Copyright User Platform - Európska platforma užívateľov copyrightu). Členovia riadiacej skupiny ECUP reprezentovali okrem iných sektory národných, akademických a verejných knižníc a Európsku komisiu.

Európska platforma vznikla so zámerom pomôcť profesionálnym knižničným a informačným pracovníkom orientovať sa v problematike copyrightu, identifikovať problémy elektronického copyrightu, ako aj prediskutovať možné varianty riešenia s vydavateľmi. Pracovne schôdzky sa konali v 14 členských štátoch a Nórsku. Výsledky boli spracované riadiacou skupinou ECUP.

Elektronické dodávanie informácií značne mení komerčné vzťahy medzi vydavateľmi a používateľskými skupinami. Elektronické využívanie materiálov bude uľahčene individuálnymi zmluvami medzi vydavateľmi na strane jednej a používateľmi vrátane knihovníkov na strane druhej.

- 
-



- **Európska komisia prijala Zelenú knihu o copyrighte**

Dňa 19. júla 1995 Európska komisia prijala Zelenú knihu o copyrighte a s ním spojených právnych otázkach v informačnej spoločnosti. Zelená kniha skúma a analyzuje širokú škálu problémov - od dosahu nových technológií a informačnej spoločnosti na copyright a príbuzné problémy až po účinnosť opatrení realizovaných v tejto oblasti na informačné služby. Ako dodatok k Zelenej knihe vydá Komisia v krátkom čase dve ďalšie Zelené knihy, zamerané na problematiku právneho rámca informačnej spoločnosti. Prvá sa bude zaoberať kódovaním v audiovizuálnom sektore a druhá bude venovaná komerčnej komunikácii.

Zelená kniha je potvrdením úsilia EÚ o vysokú úroveň ochrany intelektuálneho vlastníctva vo všeobecnosti, ako aj snahou o realizáciu efektívnych nástrojov boja proti pirátstvu.

- **Správa o problematike copyrightu v stredoškolskom vzdelávaní a výskume**

Národný úrad pre dokumentáciu výskumu, akademické a odborné knižnice v Nórsku menoval výbor, ktorý skúma problematiku copyrightu vo vzťahu k využívaniu elektronických médií a vypracoval správu pod názvom "Problematika copyrightu v stredoškolskom vzdelávaní a výskume".

Správa má tieto časti: 1. Úvod, 2. Súhrn, 3. Všeobecné informácie o copyrighte, 4. Diskusia o copyrighte a sporných otázkach, 5. Problematika súvisiaca s využívaním a publikovaním vedeckej literatúry, 6. Rôznorodosť zainteresovaných strán - konflikt záujmov, 7. Technologický pokrok, 8. Procesy, aktivity a výrobky súvisiace s elektronickými médiami, 9. Návrhy a odporúčania, 10. Záverečné pripomienky.

Výtlačok správy v anglickom jazyku poskytuje zdarma sekretariát EBLIDA v Haagu. Je možné ju získať na serveri RBT [www](http://www.uninett.nl) v UNINETT/Internet: <http://info.rbt.no>.

---

## EÚ - KULTÚRA

---

- **Ako pracovať s programom Phare**

Phare predstavuje program spolupráce s krajinami strednej a východnej Európy. Európska komisia vydala brožúru pod názvom: "Ako pracovať s Phare". Brožúra je návodom na to, ako môže program Phare zainteresovaným stranám pomôcť, ale súčasne definuje i hranice jeho možnosti, vysvetľuje systém fungovania, spôsob jeho organizácie v strednej a východnej Európe aj v Bruseli, určuje hlavné oblasti jeho pôsobenia a aktivít, špecifikuje kroky, ktoré je potrebné uskutočniť, a uvádza dokumenty dôležité pre jednotlivé etapy procesu. Vysvetľuje kritériá a postupy pri uzatváraní zmlúv a metódy registrácie.

V prípade záujmu je možné získať zdarma výtlačok v angličtine, nemčine, francúzštine, taliančine, španielčine, rumunčine, poľštine, maďarčine, češtine a slovenčine na adrese: European Commission DG I-A, Phare Information Office, 88 Rue de Arton (1/26), 1040 Brussels, tel: +32-2-2991400/2991356, fax: +32-2-2991777. \*

---

## EÚ - TELEMATIKA

---

- **Projekt elektronickej knižnice navrhnutý G7**

V dňoch 25.-26. februára sa v Bruseli uskutočnila z iniciatívy Európskej komisie konferencia ministrov G7, kde boli prijaté "Závery predsedníctva". Tento dokument uvádza

11 pilotných projektov. Jedným z nich je i tzv. Projekt elektronickej knižnice, cieľom ktorého je rozsiahla digitalizácia materiálov a ich sprístupnenie širokej verejnosti prostredníctvom sietí.

Na sumite G7, ktorý prebiehal v dňoch 15.-17. júna 1995 v Halifaxe (Kanada), bola pod názvom "Bibliotheca Universalis" publikovaná správa o pokrokoch týkajúcich sa Projektu elektronickej knižnice. Do tohto projektu sa môžu zapojiť všetky krajiny, ktoré prejavia záujem o účasť na jeho realizácii. Bude zriadený server WWW (World Wide Web) s celosvetovým rozsahom pôsobenia, poskytujúci úplné a aktualizované informácie o projekte - ako o jeho metódach a postupoch, tak aj o dosiahnutých výsledkoch.

Bližšie informácie: Mr A. Arot, fax: +33-1-40157404.

#### • Dokumenty EÚ na CD-ROM

Záujem o informácie týkajúce sa EÚ, jej inštitúcií a politiky, stále vzrastá. Preto vydavateľstvo EUR-OP ponúka sériu báz dát, ktoré by mali prispieť k získaniu akejkoľvek požadovanej informácie v ktoromkoľvek jazyku. Bázy dát informujú o práve EÚ, tlačových vyhláseniach, verejných ponukách a konkurzoch, štatistike a pod. Niektoré z nich sú už na CD-ROM. Nie sú sice absolútne identické s korešpondujúcimi bázami dát, ale sú používateľsky optimálnejšie a v prípade väčšieho počtu používateľov (napr. v knižniciach) i lacnejšie. Nevýhodou je ich aktualizácia, ktorá prebieha len 2 alebo 4-krát do roka v porovnaní s dennou aktualizáciou analogických báz dát.

#### Informácie na CD-ROM:

- Cordis: rýchly a jednoduchý prístup k výskumným programom
- Panorama of EU industry: rozsiahly prehľad situácie vo výrobných odvetviach priemyslu a službách v krajinách EÚ. Štatistické porovnanie jednotlivých členských krajín EÚ s USA a Japonskom a štatistické údaje z obdobia 1983-93 s prognózami pre hlavné sektory do roku 1997
- Comext: poskytuje štatistiku obchodu mimo rámec EÚ a jeho členských krajín
- Eurostat CD: ekonomická a sociálna štatistika, regionálne údaje
- Eurofarm: štatistika štruktúry poľnohospodárstva
- Eurocat: kompletný katalóg publikácií EÚ. Viac než 450 000 odkazov na európske publikácie o legislatíve, metódach a aktivitách EÚ.

Bližšie informácie: Mr Jacques Phlypo, MER 011132, 2 Rue Mercier, L-2985 Luxembourg, tel: +352-292942017, fax: +352-292942027. Pre Eurocat: Chadwik-Healaz Ltd., Cambridge Place, UK-Cambridge CB2 1NR, tel: +44-1223-311479, fax: +44-1223-301278.\*

#### Európske právo na CD-ROM:

Báza dát CELEX obsahuje kompletný súbor právnych predpisov, nariadení a smerníc, ktoré sú v súčasnosti platné v krajinách EÚ. Táto báza dát je v súčasnosti dostupná aj na CD-ROM.

- Eurolex: viac ako 130 000 dokumentov o legislatíve EÚ.
- Justis: prináša kompletnú bázu dát CELEX (angličtina, nemčina, francúzština, dánčina),
- Eurolaw: plné texty platnej legislatívy EÚ.
- Eurodata: predstavuje kompletný obsah CELEX-u. Dostupné len v taliančine.

Kontakt: Bundesanzeiger Verlag, Postfach 108006, D-50667 Köln, tel: +49-221-2029113, fax: +49-221-2029288 (Eurolex).\*

## RÖZNE

### ● **Nový program EÚ na podporu európskeho priemyslu multimédií: INFO2000**

30. júna 1995 Európska komisia formálne schválila návrh viacročného programu INFO2000, ktorý stimuluje rozvoj európskeho priemyslu multimédií a podporuje využívanie obsahu multimédií v informačnej spoločnosti.

INFO2000 je program DG XIII (telekomunikácie, informačný trh a využívanie výsledkov výskumu) s cieľom podporovať európskych dodávateľov informácií vo vyvíjaní nových multimediálnych produktov a služieb a stimulovať dopyt používateľov po týchto produktoch a službách. Program sa bude zameriavať na prechod od klasickej tlače k elektronickému publikovaniu a interaktívnym multimediálnym službám. Program s rozpočtom 100 mil. ECU pre roky 1996-1999 bude riadený DG XIII/E v Luxemburgu.

INFO2000 má tri dlhodobé strategické ciele:

- napomáhať rozvoju európskeho priemyslu multimédií,
- optimalizovať podiel nových informačných služieb na raste konkurencie a zamestnanosti v Európe,
- zvýšiť v maximálnej miere podiel moderných informačných služieb na odbornom, sociálnom a kultúrnom rozvoji občanov Európy.

## PROJEKTY

### ● **DECOMATE: Dodávanie copyrightových materiálov koncovým používateľom**

Decomate je projekt, ktorého cieľom je umožniť koncovým používateľom prístup k materiálom distribuovaným vydavateľmi v elektronickej forme prostredníctvom knižnice. Podľa tohto projektu tri univerzitné knižnice: Tilburg University (Holandsko), The London School of Economics and Political Science (Veľká Británia) a Universitat Autònoma de Barcelona (Španielsko) získajú časť svojho fondu časopisov v elektronickej forme priamo od vydavateľa. Základom projektu bude dohoda o licencií medzi hlavnými medzinárodnými vydavateľmi z oblasti vedy a univerzitnými knižnicami. Distribučná služba klasických dokumentov sa bude sledovať rovnako intenzívne ako užitočnosť a účinnosť distribúcie elektronickej dokumentov.

Očakáva sa primárny spôsob prístupu z používateľských pracovísk cez univerzitnú sieť.

Blížšie informácie: J.M.M. Dijkstra, Tilburg University, L 124, P.O. Box 90153, 5000 LE Tilburg, the Netherlands, tel: +31-13663327, E-mail: J.M.M. Dijkstra@kub.nl.

### ● **Budovanie katalógov materiálov prístupných cez Internet**

OCLC (Online Computer Library Centre) spolupracuje s knižnicami na projekte "Katalóg materiálov prístupných cez Internet". Knižnice identifikujú, selektujú a katalogizujú elektronické informácie dostupné cez Internet. OCLC navrhne pravidlá pre katalogizáciu, vytvorí bázu dát všetkých záznamov a poskytne k nim prístup.

Cieľom projektu je preventívne efektívne používanie formátu USMARC pre bibliografické záznamy vrátane elektronickej lokácie a dostupnosti informácie (USMARC pole 856).

Blížšie informácie: OCLC www server: <http://www.oclc.org>, alebo FTP: <ftp.rsch.oclc.org/pub/internet-cataloguing-project>.

### ● Štúdia o depozitných fondoch elektronických publikácií

*Európska komisia poverila NBBI vykonať prieskum problémov, ktorým čelia národné knižnice v oblasti depozitných fondov elektronických publikácií. Prieskum má za úlohu pomôcť národným knižniciam pri príprave na prácu s elektronickými publikáciami, vydanými na rôznych médiách, v súlade so zákonom o povinnom výtlačku. Analyzuje otázky uchovávanía a prístupu k materiálom v elektronickej forme.*

*Špecifické ciele sú:*

- *identifikovať druhy elektronických publikácií,*
- *vyhodnocovať technické možnosti uchovávanía a sprístupňovania, berúc do úvahy podmienky využívania, ktoré pravdepodobne budú určené vydavateľmi,*
- *určiť metódy bibliografickej kontroly.*

*Funkcia depozitného fondu je jasná v prípade tzv. "pevných materiálov" ,ako sú knihy, časopisy a noviny. Rôzne problémy však vzniknú pri elektronických publikáciách sprístupňovaných online prostredníctvom sietí, a dokonca aj pri publikáciách sprístupňovaných offline, ako napr. CD-ROM.*

*Blížšie informácie: E-mail: mackenzie.owen@nbbi.nl or jvdwalle@nbbi.nl., NBBI, P.O. Box 80544, NL-2509 GM The Hague, fax: +31-70-3615011.*

### ● Elektronické časopisy pre knihovníkov

*Novú verziu "Library-Oriented Lists and Electronic Serials" vyvinuli na University of Houston Libraries. Ide o supis elektronických časopisov pre knihovníkov, zahŕňajúci aj predmetový register.*

*Blížšie informácie: gopher:info.uh.edu:70100/tools/netinfo/library.*

*E-mail: listserv@uhupvml.edu with the text: get library list F=mail.*

### ● Európske projekty a kultúrne aktivity v nemeckých verejných knižniciach

*Deutsches Bibliotheksinstitut (DBI) v Berlíne začal dva prieskumy o európskych projektoch a kultúrnej aktivite. Prieskumy sú zároveň zapojené do programov EÚ, ktoré sú plánované na niekoľko rokov.*

*Prvý prieskum zhromažďuje a analyzuje koncepciu a výsledky už realizovaných projektov. Druhý charakterizuje a rozširuje možnosti knižničných projektov v programoch EÚ, okrem programu TELEMATIC, ktorý pomáha skôr akademickým ako verejným knižniciam.*

*Blížšie informácie: DBI, Mrs Barbara Schleihagen, Haus 2, Luisenstrasse 57, 10117 Berlin, Germany, tel: +49-30-23119425, fax: +49-30-23119410.*

## SPRAVY

### ● Dohoda medzi Kluwer Academic Publishers a Pica o elektronickej prístupe

*Kluwer Academic Publishers podpísali v rámci pilotného projektu WebDOC so Strediskom pre automatizáciu knižnic Pica v Leidene dohodu o elektronickej prístupe k plným textom časopiseckých článkov. Na základe tohto projektu sa bude rozvíjať spolupráca holandských a nemeckých akademických knižnic s komerčnými vydavateľstvami s cieľom prístupu koncových používateľov k časopiseckým článkom v elektronickej forme. Vydavatelia dodajú názvy časopiseckých článkov s bibliografickými údajmi a abstraktmi. Z týchto údajov potom Pica vybuduje katalóg (WebCat) prepojený na plné texty článkov*

uložených na lokálnych serveroch alebo na serveri Pica. Tí používatelia, ktorí majú predplatené na časopisy, budú mať do WebDOC neobmedzený prístup.

- **Multimédiá: akčný plán činnosti v oblasti výskumu multimédií pre výchovu a vzdelávanie**

13. septembra sa komisári Martin Bangemann a Edith Cresson stretli so 40 reprezentantmi európskeho priemyslu multimédií s cieľom prediskutovať otázky vývoja európskeho priemyslu multimediálnych programov pre výchovu a vzdelávanie. Úlohou "Multimediálneho vzdelávacieho softwaru" je vývoj spoločných priemyselných projektov v tejto oblasti. Vysokokvalitné výučbové multimédiá sú prístupné zväčša prostredníctvom CD-ROM a CD-I, ktoré nie sú dostupné na diaľku. Hlavnou prekážkou rozvoja sú extrémne vysoké prevádzkové náklady na prenos informácií, v tejto oblasti Európa zaostáva za USA. Pri prekonávaní tohto problému môže pomôcť súčasné úsilie o liberalizáciu.

## AKCIE

### ● 4. medzinárodné sympóziu BOBCATSSS

29.-31. 1. 1996, Budapešť

BOBCATSSS a EUCLID organizujú 4. medzinárodné sympóziu v Národnej knižnici v Budapešti. Sympóziu je určené informačným špecialistom, knihovníkom, vysokoškolským študentom a ostatným záujemcom. Program sympózia bude orientovaný na:  
- copyright elektronických informácií, elektronické publikovanie a pod.

Kontakt: Hogeschool van Amsterdam, Faculty of Economics & Information, dr Ruud Bruyns or Ms Petra Oud (student organisation), P.O. Box 10895, NL-1001 EW Amsterdam. tel: +31-20-6265155, fax: +31-20-6238899. E-mail: r.bruyns@ai.fei.hva.nl.

Výber a preklad: Helena Melichová, Mgr. Daniela Vámošová, Mgr. Elena Pristašova

\* **Poznámka:** Pri kontaktných adresách označených hviezdíčkou v indexe vás chceme informovať, že v prípade záujmu o uvedené publikácie a bázy dát si ich môžete objednať v SITK - Centre VTI SR, ktorá je výlučným distribútorom publikácií EUR-OP na Slovensku.

Kontaktná adresa: Slovenská technická knižnica - Centrum VTI SR

Distribúcia publikácií EUR-OP

Nám. slobody 19

812 23 Bratislava